

## בכסות ביטחונית

### המדיניות הישראלית בחברון כאמצעי להעברה בכפייה של תושביה הפלסטיניים

מחקר : אדם אלוני, אייל הראובני

כתיבה : אייל הראובני

עבודת שטח : מוסא אבו השאש, מנאל אל-ג'עברי

ריכוז מידע : מרווה ר'אנס

מפה : אסף וולנסקי

עריכה לשונית : אריאל הנדל

צילום כריכה : מחסום השוטר, אייל הראובני, 1.5.2019

עיצוב : סטודיו עינהר

ISBN 978-965-7613-36-8

בצלם מבקש להודות לנדב וימן, לרון זיידל וליהודה שאול משוברים שתיקה, לחגית עופרן משלום עכשיו, לעו"ד רוני פלי מהאגודה לזכויות האזרח וליונתן מזרחי מעמק שווה על עזרתם בהכנת הדו"ח.

## מבוא

ההתנחלות היהודית בחברון הוקמה בליבה של עיר שוקקת, שהייתה המרכז המסחרי של דרום הגדה המערבית. כדי לאפשר את פיתוחה ואת שגשוגה של ההתנחלות, הטילה ישראל הגבלות קיצוניות על תנועתם של תושבי העיר הפלסטינים, בטענה שהדבר נחוץ משיקולי ביטחון, הנובעים הן ממעשי האלימות של פלסטינים כלפי מתנחלים והן בשל הצורך להגן על פלסטינים מאלימות מתנחלים.

הגבלות אלה מוטלות על תושבי העיר הפלסטינים כבר 25 שנים. הן החלו לאחר שתושב קריית ארבע, ברוך גולדשטיין, ירה למוות ב-29 מתפללים מוסלמים ופצע 129 נוספים באל-חרם אל-איבראהימי (מערת המכפלה) בפברואר 1994, הלכו והוחמרו עם פרוץ האינתיפאדה השנייה – ולבסוף כונסו למשטר הפרדה מוצהר, המתאפיין ברחובות ובמתחמים נרחבים שנועדו למתנחלים בלבד ובדחיקתם של הפלסטינים הגרים שם אל מחוץ לאזורי ההתנחלות. חלק ממאפייניו של משטר הפרדה זה בעיר חברון מזכירים היבטים של משטר האפרטהייד בדרום אפריקה.

על מנת ליצור הפרדה ולהדיר את הפלסטינים מאזורים נרחבים ומרחובות ראשיים, הנהיגה ישראל במרכז חברון מערך ברוטלי של מחסומים מאוישים וחסימות פיזיות. מערך זה מגובה בשגרת אלימות יומיומית, מצד אנשי כוחות הביטחון ומצד המתנחלים כאחד. משטר ההפרדה והאלימות הפך את חייהם של תושבי העיר הפלסטינים לבלתי נסבלים ואת הפעילות הכלכלית באזור לבלתי אפשרית. יום אחר יום, שנה אחר שנה, הוא ממשך להחליש ולפורר את המרקם החברתי של תושבי האזור ולכפות עליהם חיי עוני, תוך ניוון אורבני של העיר העתיקה של חברון ושל שווקיה המסורתיים, שהיו בעבר המרכז התרבותי והמסחרי של כל דרום הגדה המערבית, והפיכתם לעיר רפאים.

השלטת משטר ההפרדה במרכז העיר חברון יצרה סביבה כופה (coercive environment), שגרמה – ועדיין גורמת – להעברתם בכפייה של אלפי תושבים פלסטינים ולסגירתם של מאות בתי עסק. מהלך זה מהווה הפרה של האיסור על העברה בכפייה המעוגן במשפט ההומניטארי הבינלאומי ולפיכך הינו פשע מלחמה.

25 שנים של משטר הפרדה קיצוני הביאו לנרמול מציאות מחפירה, אשר בה נרמסים חייהם וזכויותיהם של רבבות פלסטינים בשם קידום האלים של אינטרסים של מאות בודדות של מתנחלים. דו"ח זה מנתח את המדיניות הישראלית בעיר חברון – על משטר ההפרדה והאלימות היומיומית, השגרתית, של כוחות הביטחון ושל המתנחלים – ומבהיר כיצד זו מקבעת את הנוכחות הישראלית במרכז חברון, ממררת את חייהם של תושבי האזור ומפעילה על הפלסטינים שנותרו שם לחץ בלתי פוסק לנטוש את בתיהם.

הפרק הראשון מתאר את ההתנחלות בחברון ואת התוכניות המקודמות כיום בידי הרשויות והמתנחלים להרחבתה. הפרק השני עוסק בהגבלות התנועה שמטיל הצבא בעיר במטרה לאכוף את משטר ההפרדה. הפרק השלישי סוקר את שגרת האלימות מצד כוחות הביטחון והמתנחלים בעיר. הפרק הרביעי מציג את התוצאות של משטר ההפרדה: העברה בכפייה של אלפים מתושבי האזור וסגירתם של מאות בתי עסק. הפרק האחרון ממחיש את תוצאות המדיניות הישראלית בסדרת עדויות של תושבי חברון, אלה שנטשו את האזור ואלה שעדיין מתגוררים בו.

## פרק ראשון: ההתנחלות בחברון והתוכניות להרחבתה

ראשיתה של ההתנחלות הישראלית בחברון בערב פסח 1968, כאשר קבוצה של אזרחים ישראלים שכרה חדרים במלון בעיר וסירבה להתפנות ממנו בתום החג. הקמת התנחלות בעיר לא הייתה אז חלק ממדיניותה הרשמית של ישראל, אולם הרשויות לא טרחו לפנותם והם אף זכו לביקורי תמיכה של שרים בממשלה. במהלך השנים התרחבה ההתנחלות בחברון – בעיקר באזור ששימש בעבר כמרכז המסחרי של העיר – וכיום היא מפוזרת בין כמה נקודות, שבכל אחת מהן בניין בודד או מקבץ של בניינים סמוכים.<sup>1</sup> באוגוסט 2017 הכריז אלוף פיקוד המרכז על ההתנחלות בחברון כעל התנחלות עצמאית שתנוהל באמצעות "מנהלת שירותים אזרחיים" ממונה.<sup>2</sup>

בשל נוכחותם של המתנחלים בעיר – ובניגוד למה שהתרחש בשאר ערי הגדה המערבית – הצבא לא נסוג מחברון במסגרת יישום הסכם הביניים ב-1995. רק ב-1997 נחתם הסכם נקודתי בנוגע לחברון בין ישראל לאש"ף ובמסגרתו חולקה העיר לשני אזורים.<sup>3</sup> באזור H1, שבו חיו אז כ-115 אלף פלסטינים, הועברה באופן פורמלי הסמכות הביטחונית והאזרחית לרשות הפלסטינית (בדומה לשאר ערי הגדה). אזור H2, הכולל בין השאר את העיר העתיקה ואת כל מתחמי ההתנחלות – ושבגרו אז כ-35,000 פלסטינים וכ-500 מתנחלים – נותר תחת אחריות ביטחונית ישראלית, בעוד לרשות הפלסטינית נמסרו בו סמכויות אזרחיות הקשורות לתושבי הפלסטינים בלבד.

כיום, יותר מעשרים שנה לאחר החתימה על ההסכם, גרים באזור H1 כ-166 אלף נפש – המהווים גידול של כ-45% במספר התושבים – ואילו באזור H2 ירד מספר הפלסטינים לכ-34 אלף. נתונים אלה ממחישים כיצד הגידול הטבעי באוכלוסיית חברון קוזז עם עזיבתם, בכפייה, של אלפי פלסטינים מאזור זה של העיר.

בתוך אזור H2, בשטח של כ-800 דונם הכולל את האזורים הצמודים לבתי המתנחלים ולרחובות שבהם הם משתמשים, מתגוררים כיום כ-700 מתנחלים – מהם כ-400 גרים בעיר באופן קבוע וכ-300 תלמידים בשיבת שבי חברון וכ-7,000 פלסטינים.<sup>4</sup> כאלף מתוכם חיים בשטח הצר המשתרע מאזור אל-חרם אל-איבראהימי דרך רחוב א-שוהדאא ועד לשכונת תל רומיידה, שבו מרוכזים רוב בתי המתנחלים (ר' מפה).<sup>5</sup>

בשנים האחרונות מקודמות תוכניות רשמיות ובלתי רשמיות להרחבת ההתנחלות ולפיתוח "מיזמי תירות" במרכז ההיסטורי של חברון. אם ימומשו תוכניות אלה, אוכלוסיית המתנחלים בחברון תכפיל את עצמה בשנים הקרובות.

באופן רשמי מקדמת המדינה כמה תוכניות כאלה:

- **בניין דירות חדש בשוק הסיטונאי:** בנובמבר 2018 פורסם כי שר הביטחון דאז, אביגדור ליברמן, מקדם תוכנית להקמת בניין דירות מעל מבנה השוק הסיטונאי, לאחר שקיבל חוות דעת משפטית המתירה את הבנייה במקום חרף קשיים משפטיים בנוגע לזכויות הדיירות המוגנת של הסוחרים הפלסטינים.<sup>6</sup> התוכנית, שלא קיבלה עדיין אישור סופי וטרם נדונה במועצת התכנון העליונה שבמנהל האזרחי, תאפשר את הרחבת ההתנחלות בשכונת אברהם אבינו בה גרות כיום כארבעים משפחות.<sup>7</sup>

לאחר הטבח באל-חרם אל-איבראהימי סגר הצבא את כל החנויות בשוק הסיטונאי. בהסכם חברון התחייבה ישראל לפתוח את השוק מחדש, אולם הוא נותר מושבת עד היום.<sup>8</sup> זה שנים רבות מהווה השוק יעד להרחבת ההתנחלות: בשנת 2001 פלשו מתנחלים לכמה מהחנויות הסגורות והחלו לשפץ אותן. צווי פינוי הוצאו נגדם עוד באותה שנה, אך המתנחלים התפנו מהמקום רק בשנת 2006, מרצונם, ולאחר

<sup>1</sup> להרחבה ר' בצלם והאגודה לזכויות האזרח, **עיר רפאים: מדיניות ההפרדה הישראלית ודחיקת רגליהם של פלסטינים ממרכז חברון**, מאי 2007 (להלן: עיר רפאים), עמ' 7-9.

<sup>2</sup> צו בדבר מנהל שירותים אזרחיים (יהודה ושומרון) – התשע"ז-2018, נחתם על ידי אלוף רוני נומה ב-31.8.17:

<http://peacenow.org.il/wp-content/uploads/2017/09/HebronMunicipalAdministrationOrder310817.pdf>

<sup>3</sup> ר' פרוטוקול ההסכם באתר הכנסת: <https://www.knesset.gov.il/process/docs/hebron.htm>

<sup>4</sup> ר' אתר ההתנחלות חברון: <http://www.hebron.org.il/about>

<sup>5</sup> OCHA-OPT, [The Humanitarian Situation in the H2 Area of Hebron City: Findings of Needs Assessment](#), April 2019 (להלן: סקר אוצ'יה), עמ' 3.

<sup>6</sup> יותם ברגר, "ליברמן מקדם הקמת בניין דירות חדש בהתנחלות היהודית בחברון", **הארץ**, 1.11.18.

<sup>7</sup> אתר ישיבת שבי חברון: <http://www.shaveihebron.org/Hebron/Page/?id=1534&Father=1525>

<sup>8</sup> סעיף 7 ב' בפרוטוקול בדבר ההערכות מחדש בחברון מינואר 1997. הנוסח המלא של הפרוטוקול נמצא באתר הכנסת:

<https://www.knesset.gov.il/process/docs/hebron.htm>

שסיכמו עם הצבא כי ישאירו את רכושם בתוך המבנים. בסוף 2006 פלשו שתי משפחות לחנויות ריקות בשוק. רק באוגוסט 2008 פונו המשפחות – יחד עם מאות מתנחלים שהתבצרו במתחם – במבצע משטרתי של כ-2,600 אנשי משטרה ומג"ב. כיום משמש מתחם השוק כאזור התקהלות בחגים יהודיים.

- **שכונה חדשה בבית רומנו:** באוקטובר 2018 אישרה הממשלה הקצאת תקציב בסך 21.6 מיליון ש"ח עבור פרויקט חדש בצמוד לבית רומנו. הפרויקט, המכונה רובע חזקיה או נחלת חב"ד, אמור להיבנות על חלק משטחו של הבסיס הצבאי "פלוגת המתקנים" הגובל בשכונה.<sup>9</sup>

גם במקרה זה מדובר במתחם שהמדינה והמתנחלים לטשו אליו עיניים זה זמן רב, ואשר תהליך סילוק הפלסטינים ממנו והעברתו ליהודים היה הדרגתי. הבסיס הוקם על שטח ששימש בעבר כתחנת האוטובוסים המרכזית של חברון ונתפס "לצרכים צבאיים" ב-1983. ב-1991 אישר הרמטכ"ל דאז, אהוד ברק, את מגוריהן של שש משפחות מתנחלים בתוך הבסיס, לאחר שכבר התגוררו במקום במשך כמה חודשים. ב-2016 העביר הצבא חלק משטח הבסיס למשרד השיכון, שתכנן את השכונה החדשה. בדיון בתוכנית, שהתקיים בוועדת המשנה לתכנון ורישוי של מועצת התכנון העליונה במנהל האזרחי באוקטובר 2017, הוכרע שלפלסטינים אין זכויות מוגנות בשטח זה. לפיכך אישרה הוועדה, "בהתאם להחלטת הדרג המדיני", את הקמתן של 31 יחידות דיור בשטח הבסיס.<sup>10</sup>

בבית רומנו פועלת גם ישיבת שבי חברון, המונה כ-300 תלמידים.<sup>11</sup> ב-2013 הורחבה הישיבה ונבנה בה אגף פנימיות בן עשר קומות, הצמוד לשוק הפלסטיני בעיר העתיקה של חברון שדלתות חנויותיו רותכו על ידי הצבא והן סגורות עד היום.

- **הגן הלאומי תל חברון בתל רומיידה:** באוקטובר 2018 נפתח למבקרים הגן הלאומי תל חברון שבאתר הארכיאולוגי תל רומיידה.<sup>12</sup> נרטיב המתנחלים גורס כי אתר זה הוא עיר דוד הראשונה והמקורית, אשר בה מלך דוד בשבע השנים הראשונות למלכותו (אם כי לא נמצאו ממצאים ארכיאולוגיים המאששים גרסה זו).<sup>13</sup> האתר נתפס על ידי המתנחלים ב-1984, ומאז הוקמו בו "בית מנחם" – בית דירות הניצב על עמודים מעל שכבת חפירות ארכאולוגיות – ומקבץ של שמונה קרוואנים שהונחו בקצה שטח החפירות. במקבץ הקרוואנים, שהמתנחלים מכנים "אדמות ישי", מתגוררות שבע משפחות.

בדרום האתר הארכיאולוגי, השתלטו המתנחלים על מבנה דיר אל-ארבעין, ששימש כמסגד עד לטבח באל-חרם אל-איבראיהמי. אחרי הטבח הכריז הצבא על המבנה כ"שטח צבאי סגור" ומאז הוא משמש כבית כנסת, שהמתנחלים מכנים קבר רות המואביה וישי אבי דוד.<sup>14</sup>

תוכניות פיתוח אלה מצטרפות לפעולות נוספות שנקטו משרדי הממשלה השונים כדי להעניק לגיטימציה להתנחלות ולחזקה: שר החינוך לשעבר, גדעון סער, יזם ב-2011 תכנית לעידוד ביקורים של תלמידים במערת המכפלה;<sup>15</sup> ב-2012 השתתף שר התחבורה ישראל כץ בחנוכת הרחבת הכביש המוביל מקרית ארבע אל ההתנחלות בחברון;<sup>16</sup> ב-2014 חנך שר התשתיות דאז, סילבן שלום, את שדרוג חלקו המזרחי של "ציר המתפללים" והפיכתו לטיילת;<sup>17</sup> וב-2015 חנך הנשיא רובי ריבלין את מרכז המבקרים של ההתנחלות בבית הדסה.<sup>18</sup>

במקביל לתהליכים הרשמיים שתוארו לעיל, בעשור האחרון השתלטו מתנחלים – או ניסו להשתלט – על כמה מבנים פלסטיניים בתוך העיר, חלקם בגיבוי מלא של הצבא:

<sup>9</sup> החלטת ממשלה מס' 4189 מ-14.10.18 בנושא איגום תקציבי לצורך ביצוע עבודות בבסיס צה"ל "פלוגת המתקנים" לטובת בניית מתחם רובע חזקיה בחברון: [https://www.gov.il/he/Departments/policies/dec4189\\_2018](https://www.gov.il/he/Departments/policies/dec4189_2018)

<sup>10</sup> פרוטוקול ישיבה מס' 2017016 של ועדת המשנה לתכנון ורישוי במועצת התכנון העליונה במנהל האזרחי, 18.10.17.

<sup>11</sup> אתר ישיבת שבי חברון: <http://www.shaveihebron.org/Hebron/Page/?id=1528&Father=1525>

<sup>12</sup> דוד אור שחר, "האתר הארכיאולוגי 'תל חברון' נפתח למבקרים", **הקול היהודי**, 17.10.18.

<sup>13</sup> עמק שווה, "תל רומיידה – הפארק הארכיאולוגי העתידי של חברון", ינואר 2014.

<sup>14</sup> שם, עמ' 9.

<sup>15</sup> אור קשתי, "שר החינוך גדעון סער יזם תכנית לביקורי תלמידים במערת המכפלה", **הארץ**, 15.2.11, נדב פרי, "פירון נגד מדיניות סער: משרד החינוך יפסיק לעודד סיורי תלמידים בחברון", **ערוץ 10**, 10.7.13.

<sup>16</sup> חזקי ברוד, "אפעל להפיכת כביש 60 לכביש חוצה ישראל על גב ההר", **ערוץ 7**, 7.11.12.

<sup>17</sup> נתנאל כ"ץ, "חברון – נחלת אבותינו שנכבשה בלא משפט", **ערוץ 7**, 9.1.14.

<sup>18</sup> יאיר אטינגר ויהונתן ליס, "ריבלין בביקור רשמי ראשון בקרית ארבע ובחברון: 'מותר לנו לא להסכים, אך אסור לזלזל'", **הארץ**, 2.2.15.

- **בית א-רג'בי ("בית השלום")**: הבניין בן ארבע הקומות, שהיה בבעלות משפחת רג'בי, נמצא בשכונת א-ראס, במרכז רחוב עות'מאן בן עפאן ("ציר ציון" בעגה הצבאית) המחבר בין הכניסה המערבית לקריית ארבע לאזור אל-חרם אל-איבראהימי.
  - השתלטות המתנחלים על הבניין – שהיה בשלבים סופיים של שיפוץ – החלה במאוס 2007, אז פלשו אליו כ-150 מתנחלים בטענה שרכשו אותו כחוק. בנובמבר 2008 פסק בג"ץ לבקשת המדינה ומשפחת רג'בי כי על המתנחלים לפנות את הבניין עד שיסתיים הבירור בנוגע לתוקפה של העסקה למכירתו.<sup>19</sup> המתנחלים סירבו להתפנות וחודש לאחר מכן פינו אותם כוחות יס"מ בכוח מהבניין, שהועבר לחזקת המדינה. בספטמבר 2012 קיבל בית המשפט המחוזי את טענת המתנחלים שהסכם מכירת הבניין תקף.<sup>20</sup> ערעור של משפחת רג'בי לבית המשפט העליון נדחה במאוס 2014,<sup>21</sup> וחודש מאוחר יותר נכנסו להתגורר במקום שלוש משפחות יהודיות, באישור שר הביטחון. כיום משווקות בהתנחלות חדשה זו 17 דירות בידי עמותת מתנחלי חברון, "הרחיבי מקום אהלך".<sup>22</sup>
  - **בית א-זעטרי ("בית רחל ובית לאה")**: בינואר 2016 פרצו מתנחלים לשני בתים ברחוב א-סהלה, הסמוך לאל-חרם אל-איבראהימי. בתים אלה שייכים למשפחת א-זעטרי, אשר נאלצה לעזוב אותם במהלך האינתיפאדה השנייה כתוצאה מהמדיניות שיישמה ישראל בעיר. המתנחלים טענו שנעשתה רכישה כדין, אך הצבא פינה אותם לאחר כמה ימים והותיר את הבתים נעולים, בהשגחת כוחות הביטחון. במאוס 2018 קמ"ט מקרקעין במנהל האזרחי הנפיק למתנחלים "היתר עסקה", היתר אשר אינו מעניק בעלות, אלא מהווה שלב ראשוני בלבד בהליך רישום שיכול להימשך שנים ארוכות.<sup>23</sup> למרות זאת, המתנחלים נתלו בהיתר זה ופלשו לבתים, שכיום מתגוררות בהם כ-15 משפחות מתנחלים.<sup>24</sup> ביולי 2019 דחה בג"ץ את העתירה שהגישה המשפחה, לאחר שקבע שקיימת "אי בהירות" בשאלה למי שייכות הזכויות בנכס וכי שאלה זו צריכה להתברר בפני "ערכאה מוסמכת" – שאינה בג"ץ.<sup>25</sup>
  - **בית בכרי בתל רומיידה**: בסוף 2001, לאחר שנואשה מההתקפות ומההטרדות הבלתי פוסקות של המתנחלים ומהגבלות התנועה שהוטלו באזור, נאלצה משפחת בכרי לעזוב את ביתה, הסמוך למבנה המתנחלים בית מנחם. לאחר העזיבה פרצו מתנחלים לבית, גרמו נזקים לדלתות ולחלונות והרסו את מרפסת הכניסה. משפחת בכרי שכרה מסגר שאטם את דלתות וחלונות הבית, אך בשנת 2005 שוב פלשו מתנחלים לבית, הפעם בטענה שרכשו אותו. בדיקת המשטרה העלתה כי מסמכי העברת הבעלות היו מזויפים. בינואר 2008 הודיע המשנה לפרקליט המדינה, שי ניצן, כי תוצאות החקירה בנוגע לזיוף ולמרמה הועברו לפרקליטות מחוז ירושלים.<sup>26</sup> ככל הידוע לבצלם, עד היום – בחלוף יותר מעשור – לא התקבלה כל החלטה בעניין.
  - מאז פלשו המתנחלים לבית, מנהלות משפחת בכרי ועיריית חברון הליכים משפטיים לפינויים. במאוס 2019 הורה בית משפט השלום בירושלים למתנחלים לפנות את המבנה ולהשיבו למשפחה בתוך 45 יום וכן לשלם למשפחה פיצויים בסך 580 אלף ש"ח.<sup>27</sup> חברת טל לבניה והשקעות קרני שומרון, המייצגת את המתנחלים הפולשים, ערערה על פסק הדין לבית המשפט המחוזי בירושלים – וההליך עדיין תלוי ועומד.<sup>28</sup>
  - **בית רג'ב ("בית המכפלה")**: יותר משבע שנים מנסים מתנחלים להשתלט על בית רג'ב, הסמוך למגרש החניה שמדרום לאל-חרם אל-איבראהימי. הפלישה הראשונה נעשתה במאוס 2012, כאשר קבוצת מתנחלים נכנסה לשתי הקומות העליונות של המבנה שעמדו ריקות. המתנחלים התפנו מהמבנה בעקבות
- 
- <sup>19</sup> בג"ץ 10302/07, טל בניה והשקעות קרני שומרון בע"מ ואח' נ' שר הביטחון ואח'. ר' גם עמוס הראל, נדב שרגאי ותומר זרחין, "בג"ץ: לפנות את בית המריבה בחברון תוך 3 ימים", הארץ, 16.11.08.
- <sup>20</sup> ת"א 2025/08, טל בניה והשקעות קרני שומרון נ. פאיז מוחמד זאיד רג'בי.
- <sup>21</sup> ע"א 8012/12, פאיז רג'בי נ' טל בניה והשקעות קרני שומרון.
- <sup>22</sup> ר' אתר בית השלום: <https://beithashalom.com>. ר' גם שבתי בנדט, "באישור בג"ץ: 3 משפחות נכנסו לבית המריבה" **בחדרן**, וואלה! News, 13.4.14.
- <sup>23</sup> מכתבו של עו"ד סאמר שחאדה לשר הביטחון ואח' בנושא 'פלישה טרייה' של מתנחלים לבתים בעיר העתיקה בחברון, 15.4.18.
- <sup>24</sup> אלישע בן קימון, "חברון: מתנחלים נכנסו לבית רחל ולאה", ידיעות אחרונות, 27.3.18.
- <sup>25</sup> בג"ץ 4470/18, שהירה עבדאלעזיז אלזעטרי נ. מדינת ישראל.
- <sup>26</sup> מכתבו של המשנה לפרקליט המדינה (תפקידים מיוחדים) שי ניצן לחגית עופרן משלום עכשיו, 6.1.08.
- <sup>27</sup> ר' פסק דין שופטת בית משפט השלום בירושלים, יעל ייטב, בת"א 48162-09-13, חברת טל לבניה והשקעות קרני שומרון בע"מ נ' גודה בקרי (פורמלי) ואח' ותא"ק 12278-02-14, גודה בקרי נ' חברת טל לבניה והשקעות קרני שומרון בע"מ, 12.3.19. ר' גם שלום עכשיו, "בית המשפט הורה לפנות את המתנחלים מבית משפחת בכרי בחברון", 14.3.19.
- <sup>28</sup> יותם ברגר, "ביהמ"ש הורה למתנחלים לפנות בית בחברון ולשלם לפלסטינים 600 אלף שקל", הארץ, 22.4.19.

עתירה לבג"ץ של המשפחה הפלסטינית המתגוררת בקומה הראשונה של הבית ולאחר שהמדינה התחייבה שהבית יישאר ריק עד להכרעה בוועדת רישום ראשון במינהל האזרחי בנוגע לחוקיות הרכישה. ביולי 2017 שוב נכנסו מתנחלים למבנה, אך כעבור כמה ימים התפנו מהמקום לאחר שהצבא הוציא צו סגירה לקומות שאליהן פלשו. עתירה שהגישו המתנחלים לבג"ץ נדחתה במארכס 2018, לאחר שהשופטים קבעו כי אין זה תפקידם להכריע בשאלת הזכויות בנכס.<sup>29</sup> כיום הקומות העליונות במבנה עומדות ריקות, אך הן מוקפות בדגלי ישראל ובשלטים המכריזים עליהן כ"בית המכפלה".

---

<sup>29</sup> בג"ץ 6247/17, עמראן אברהים אבו רג'ב נ' חברת אלעאידון ללעקראת (טלמון) בע"מ. לסיכום הפרשה ר' יותם ברגר, "בג"ץ דחה את עתירת מתנחלי בית המכפלה וקבע כי המדינה רשאית לפנותם", הארץ, 12.3.18.

## פרק שני: משטר הפרדה באזור H2

ישראל מיישמת באזור H2 משטר הפרדה מוצהר בין פלסטינים למתנחלים. משטר זה נאכף באמצעות הגבלות תנועה דרקוניות הכוללות מערך מסועף של מחסומים מאוישים וחסימות פיזיות, המקשות על כל פעולה שגרתית ויומיומית של הפלסטינים באזור. מעבר להגבלות הקבועות, מטילים אנשי כוחות הביטחון הגבלות תנועה נוספות, בהתאם לשיקול דעתם המוחלט, לזמן בלתי מוגבל וללא התראה מראש.

משטר ההפרדה נוצר לאחר הטבח באל-חרם אל-איברהימי בפברואר 1994. בתחילה הוא כלל בעיקר הטלה חוזרת ונשנית של עוצר ממושך יחד עם הגבלות משתנות על תנועת פלסטינים ועל פעילותם העסקית. במהלך האינתיפאדה השנייה משטר זה הלך והתעצם, עד שבסוף 2005 גובש לכדי תוכנית רשמית ומסודרת שהגדירה אזורים שלמים כאסורים לחלוטין לכניסת פלסטינים או שתנועתם בהם מוגבלת.

### א. התפתחות משטר ההפרדה

בפברואר 1994, מיד לאחר הטבח באל-חרם אל-איברהימי, הטיל הצבא עוצר בן 29 ימים על תושבי חברון הפלסטינים; בעיר העתיקה נאכף העוצר במשך עשרה ימים נוספים.<sup>30</sup> במקביל סגר הצבא לתנועת כלי רכב פלסטיניים קטע מרחוב א-שוהדאא – שהיה אז הרחוב המרכזי בעיר העתיקה – וכן את כשישים החנויות ושתי תחנות הדלק שפעלו בו. נוסף על כך סגר הצבא את שוק הבשר ואת השוק הסיטונאי, שבקרבם נמצאת ההתנחלות אברהם אבינו. מאז ועד ספטמבר 2000, כשפרצה האינתיפאדה השנייה, פתח הצבא את רחוב א-שוהדאא וסגר אותו לסירוגין.

עם פרוץ האינתיפאדה השנייה שב הצבא להטיל הגבלות קיצוניות על תנועת הפלסטינים בעיר. בשלוש השנים הראשונות לאינתיפאדה הטיל הצבא עוצר לתקופות ממושכות, שבמהלכו נאסר על תושבי העיר הפלסטינים לצאת מביתם במשך כל שעות היממה – מלבד הפוגות של שעות ספורות, פעם או פעמיים בשבוע, כדי לאפשר להם להצטייד במזון. לרוב הוטל העוצר על כל אזור H2, לפעמים על שכונות מסוימות בלבד, אך בשום מקרה הוא לא חל על המתנחלים. מניין הימים שבהם הוטל עוצר בתקופה זו, ולו לכמה שעות, עולה על 500 – לרבות תקופה של 182 ימים רצופים.<sup>31</sup> עתירה שהגישה האגודה לזכויות האזרח נגד העוצר הממושך נדחתה, לאחר שהשופטים קבעו כי הצבא הטיל אותו בנסיבות הנדרשות להגנת חיי אזרחים וחיילים ובאופן מידתי.<sup>32</sup> במהלך שנת 2004 הפחית הצבא את השימוש בעוצר בעיר באופן משמעותי, אולם בשלב זה כבר עזבו פלסטינים רבים את בתיהם ואת חנויותיהם באזור H2.<sup>33</sup>

מלבד הטלת העוצר, הטיל הצבא הגבלות נוספו על תושבי העיר הפלסטינים. באוקטובר 2000 סגר הצבא סופית את רחוב א-שוהדאא לתנועת פלסטינים – ברגל או ברכב – ואסר על כל פעילות מסחרית פלסטינית בו.<sup>34</sup> במקביל סגר הצבא יותר ממאה חנויות באזור השלאלת (רחובות בשוק העתיק של חברון המקבילים לרחוב א-שוהדאא) שחלקם צמודים לבתי המתנחלים בבית הדסה. עד 2005 ביטל הצבא, פורמלית, את סגירתן של עשרות מחנויות אלה, אך אלה נותרו סגורות כתוצאה ממדיניותה של ישראל בעיר.<sup>35</sup>

עד סוף האינתיפאדה השנייה כבר הקים הצבא מערך של עשרות מחסומים וחסימות שהקיפו את כל האזורים שסביב אל-חרם אל-איברהימי, בתי המגורים של המתנחלים והרחובות שבשימושם, במטרה לפקח על תנועת הפלסטינים באזור ולהגבילה.

בנובמבר 2005, במסגרת תגובה שהגישה המדינה לבג"ץ בעתירה שעסקה בהגבלות התנועה בעיר, הוצגה לראשונה "התוכנית להגנת היישוב היהודי בחברון". בתשובתה הבהירה המדינה כי מטרת התוכנית ליצור הפרדה בין ישראלים לפלסטינים בחברון וכי "עלפי התפיסה המבצעית של כוחות צה"ל בחברון, יש צורך לעת הזו בקיומו של 'מרחב הגנה' בסמוך למקומות המועדים לפיגועי טרור, ובהם שכונות היישוב היהודי בעיר... הן לצורך שמירה על שלומם של חיילי צה"ל והן לצורך שמירה על חייהם של התושבים היהודים המתגוררים בחברון".<sup>36</sup>

<sup>30</sup> דו-קיום בלתי אפשרי – זכויות האדם בחברון מאז הטבח במערת המכפלה, בצלם, דף מידע ספטמבר 1996, עמ' 7.

<sup>31</sup> ר' עיר רפאים, לעיל הערה 1, עמ' 16.

<sup>32</sup> בג"ץ 854/03, ד"ר סופיאן עבד אלרחמן סולטאן ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל ביהודה והשומרון.

<sup>33</sup> עיר רפאים, לעיל הערה 1, עמ' 15-20.

<sup>34</sup> שם, עמ' 20 ו-32-33.

<sup>35</sup> שם, עמ' 12.

<sup>36</sup> תשובת המדינה מ-14.11.05 בבג"ץ 11235/04, עיריית חברון נ. מדינת ישראל.



כשנה לאחר מכן שב ונוסח עיקרון ההפרדה במכתב ששלח סרן הראל ויינברג, קצין יעוץ מדור ביטחון ופילי בלשכת היועץ המשפטי של פיקוד המרכז, לפרקליטות המדינה. במכתב דחה סרן ויינברג את הצעת המועצה לשלום ולביטחון להסדרים אחרים בעיר וקבע כי "דומה כי יסודה של חוות הדעת לפיה ניתן לקיים אורח חיים שוטף פלסטיני במרחב בצד אורח חיים ישראלי, אינו עולה בקנה אחד עם עקרון ההפרדה העומד בבסיס תכנית כוחות הביטחון למיגון המרחב". בהמשך, תהה סרן ויינברג: "היעלה על הדעת כי ניתן להגן על תושבי היישוב היהודי במרחב שכונות היישוב היהודי, כאשר מבודדות שכונות אלה אחת מרעותה וכאשר חוצץ ביניהן אזור שבו מתנהל אורח חיים פלשטיני שוטף כדבר שבשגרה? הכיצד ניתן למנוע פיגוע חיכוך במרחב השכונות האמורות, כאשר ממש על סיפן (ובמרבית המקרים, אף מתחתן או בצמוד אליהן) מתנהלים חיי מסחר פלשטינים שוטפים?"<sup>37</sup>

לאורך השנים הוגשו עשרות עתירות לבג"ץ נגד משטר ההפרדה, אך אף אחת מהן לא התקבלה. בית המשפט נמנע, כמדיניות, מלערער על היגיון ההפרדה שמיישמת ישראל בעיר, ובעיקר על העיקרון הבסיסי ולפיו הטלת הגבלות על עשרות אלפי תושבי חברון הפלסטינים – עד כדי הרחקתם מבתי המתנחלים ומהרחובות שבשימושם – מוצדקת כדי לשמור על ביטחונם של מאות מתנחלים ולאפשר את התפתחותה של ההתנחלות. שוב ושוב התעלמו השופטים מהמשמעות המצטברת של ההגבלות ומשפע המידע שהונח בפניהם ובחרו לבחון כל הגבלה לגופה, במנותק מהמכלול. במקום זאת, קיבלו השופטים ללא ערעור את טענת הצבא שההגבלות דרושות "מטעמי ביטחון" וכי הפגיעה בפלסטינים "מידתית" ותוסר ברגע שיתאפשר הדבר.<sup>38</sup>

## ב. יישום משטר ההפרדה

הצבא הגדיר חמישה מתחמים באזור H2 כ"שטחים סגורים" האסורים לכניסת פלסטינים, למעט בהיתר מיוחד מהצבא, בדומה לאופן שבו הוגדרו כל ההתנחלויות בגדה המערבית: מתחם אל-חרם אל-איברהימי והשכונות גבעת האבות (שהוחרגה מאזור H2 ושויכה להתנחלות קריית ארבע), אברהם אבינו, בית רומנו ותל רומיידה – שם נמצא ביתה של משפחת אבו עיישה, שהוא הבית הפלסטיני היחיד המצוי בתוך שטח צבאי סגור.<sup>39</sup> הגדרת התנחלות כ"שטח סגור" לפלסטינים אינה חריגה – זו ההתנחלות הישראלית השגרתית בנוגע להתנחלויות.

נוסף על סגירת חמשת המתחמים כפה הצבא מערך שלם של הגבלות תנועה בעיר. מערך זה יוצר רצועת שטח רציפה ומופרדת משאר חלקי העיר, שבה תנועת פלסטינים – ברגל או ברכב – מוגבלת או אסורה לחלוטין. רצועה זו משתרעת מההתנחלות קריית ארבע במזרח ועד בית הקברות היהודי במערב.

חלק מהגבלות התנועה מבוססות על צווים צבאיים, שתוקפם מוארך מעת לעת ואשר מהווים את השלד הקשיח של משטר זה. הצווים מנוסחים בשפה סטרילית וההגבלות מוטלות על כלי רכב שאינם רשומים "כדין בישראל", או על כל מי שאינו "רשום במרשם האוכלוסין בישראל" או שאינו "זכאי לעלות לישראל לפי חוק השבות".<sup>40</sup> נוסף על אלה, מטיל הצבא הגבלות נוספות על התושבים הפלסטינים במהלך חגים יהודיים או אירועים שמקיימים המתנחלים, אז מגיעים לאזור עשרות אלפי מבקרים יהודים.

אלה הדרכים המרכזיות שנסגרו באזור H2 ויועדו לשימוש בלעדי של המתנחלים:

**"ציר ציון"**: רחוב עות'מאן בן עפאן, המוביל מהחסימה הסמוכה לבסיס מג"ב אשמורת יצחק, דרך הכניסה המערבית להתנחלות קריית ארבע ועד לחיבור עם "ציר המתפללים". ב-2006 נאסרה תנועת כלי רכב פלסטיניים בדרך זו. הצבא התיר בהדרגה לתושבי הרחוב לנסוע בו, בכפוף לקבלת היתר מיוחד. כיום מותרת בו התנועה לכ-85 כלי רכב פלסטיניים שלבעליהם הונפק היתר כזה.

**"ציר המתפללים"**: מתחיל בטיילת שבפאתיה הדרומיים-מערביים של קריית ארבע, עובר בסמוך לבתים פלסטיניים בשכונות ואדי אל-חוסין, א-סלאימה ורייט' ומגיע עד לאל-חרם אל-איברהימי. בחלקו

<sup>37</sup> מתוך מכתבו של הראל ויינברג מלשכת היועץ המשפטי לגדה המערבית לעו"ד שי ניצן מפרקליטות המדינה, 31.1.07, שנשלח בהמשך לפניית האגודה לזכויות האזרח לעו"ד ניצן בנוגע להפרת זכויות האדם בחברון. למכתב המלא ר' באתר האגודה לזכויות האזרח:

<https://law.acri.org.il/pdf/hevron0107.pdf>

<sup>38</sup> ר', למשל, פסקי דין בג"ץ 854/03, ד"ר ס' ע' א' ס' ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון; בג"ץ 7007/03, מחמד עלי קואסמי ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון; בג"ץ 3043/18, עיסא עמרו נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון, בג"ץ 11235/04, עיריית חברון נ' מדינת ישראל.

<sup>39</sup> ר' בצלם, "מתנחלים תוקפים את בני משפחת אבו עיישה באופן יומיומי, ינואר 2007", 4.1.07.

<sup>40</sup> הצבא הוציא 17 צווי הגבלת תנועה בחברון. רשימת הצווים העדכניים – צווים בדבר סגירת מקום והגבלת תנועה, הוראות בדבר הגבלת תנועה והכרזות בדבר סגירת שטח – נכללה במכתבו של רמ"ד מבצעים בלשכת היועץ המשפטי באזור יהודה ושומרון, רס"ן חגי רוטשטיין, אל עו"ד רוני פלי באגודה לזכויות האזרח, 7.12.17.



המזרחי נאסרה תנועת הולכי רגל וכלי רכב פלסטיניים, אולם לעתים הצבא מתיר – בהתאם לשיקול דעתם של החיילים – מעבר של הולכי רגל ושל עגלות (למעט בטיילת המגיעה לקריית ארבע). בחלק זה הוקמה גדר אבנים המקשה על תושבי השכונות אל-חריקה וואדי א-נסארא את הגישה אליו.

בחלקו המערבי חסם הצבא בסוף שנת 2002 את כל הכניסות, הפתחים והחלונות של המבנים הפונים אליו משכונות ג'אבר וא-סלאיימה, זאת לאחר שפלסטינים הרגו בסמוך לשם 12 אנשי כוחות ביטחון. החסימות נעשו באמצעות לוחות מתכת והקמת חומות מאבן או מחביות שמולאו בבטון.

ב-2017 הציב הצבא גדר מתכת גבוהה, החוצצת בין השכונות ר'יית' וא-סלאיימה ובין חלקו המערבי של "ציר המתפללים". גדר זו מחייבת חלק מתושבי השכונות, הבנויות על מדרון תלול, להשתמש בדרך עפר משובשת ותלולה כדי להגיע לבתייהם – בעוד המתנחלים מורשים לצעוד בדרך מקבילה וסלולה. יציאת תושבי שכונות אלה אל רחוב א-שוהדאא מתועלת לשער צר, אשר אמור להיות פתוח מדי יום משש בבוקר ועד חצות. אלא שבפועל שוטרי מג"ב סוגרים את השער, על פי שיקול דעתם, בסופי שבוע ובחגים יהודיים, או כעונש לתושבי השכונות כל אימת שנטען כי ילדים הגרים בהן יידו אבנים.

**רחוב א-שוהדאא:** בחלקו המערבי של הרחוב, מכיכר גרוס ועד מדרגות קורדובה שמול בית הדסה, אוסר הצבא לחלוטין על תנועת פלסטינים – ברגל או ברכב – וכן על פעילות עסקית פלסטינית. מהמדרגות ועד למחסום השוטר מותרת תנועה רגלית בלבד. הצבא חסם וריתך בחלק זה את דלתותיהם של בתי עסק פלסטיניים הפונים אל הרחוב. העלייה מהרחוב במדרגות המובילות אל בית הספר קורדובה ובהמשך אל שכונת תל רומיידה מותרת לתלמידי בית הספר ולמוריו בלבד.<sup>41</sup> מתנחלים מורשים לעבור במדרגות אלה בדרכם אל השכונה, אך לרוב הם עושים זאת רק בלוויית חיילים.

**העלייה ממחסום השוטר לכיוון השכונה בתל רומיידה:** בחלק זה של הרחוב מתיר הצבא מעבר פלסטינים ברגל בלבד. ב-2015 החמיר הצבא את הגבלות התנועה בקטע הרחוב המגיע לתל רומיידה והתיר את המעבר בו רק לתושבי השכונה שנרשמו מראש, ובכפוף לבידוק במחסומים. חלק מתושבי השכונה סירבו להירשם ולפיקך נאלצו להגיע לבתייהם בדרכים עוקפות וארוכות.<sup>42</sup> מתחילת 2019 שוב מתיר הצבא לפלסטינים לעבור ברחוב זה – אך עדיין ברגל בלבד.

כדי לאכוף את האיסורים שנמנו לעיל, הקים הצבא מערך של מחסומים וחסימות סביב אזור H2. נכון לתחילת ספטמבר 2019 ישנם 22 מחסומים ו-64 חסימות מסוגים שונים: קירות אבן, חומות עשויות חביות שמולאו בבטון, לוחות בטון ומתכת ומגוון רחב של גדרות.<sup>43</sup>

שישה מחסומים הפכו בשנתיים האחרונות ל"עמדות בידוק חכמות" ומבוצרות. שלושה מתוכם – 160, בית המרקחת והשוטר – נקראים "מעברים" והם מחופים בקורות עץ המסתירות את המתרחש בהם. הקמת מחסומים מבוצרים אלה החלה לאחר גל האלימות של שנת 2015, שכלל תקיפות של חיילים במחסומים באזור H2 ובייחוד בתל רומיידה. הצבא אסר אז את המעבר בשכונה על פלסטינים שאינם רשומים כתושביה, אך ביצור שלושה מהמחסומים המוצבים מצדיה של השכונה – השוטר, אל-ארבעין וקפישה – הוביל להסרת האיסור על המעבר דרכה.<sup>44</sup>

במחסומים המבוצרים מותקנות טכנולוגיות לזיהוי פנים ומכשירי שיקוף לגילוי מתכות, והם מאפשרים חצייה מוחלטת בתוך שטח המחסום בין החיילים או שוטרי מג"ב המאיישים אותם ובין הפלסטינים העוברים בהם. ביצור המחסומים הוביל לתפיסת שטחים פלסטיניים הגדולים פי כמה וכמה מאלה שנדרשו למחסומים הקודמים, זאת לצורך הקפתם בגדרות הכוללות חיפויי רשת נגד אבנים ובקבוקי תבערה, התקנת שערי מעבר חשמליים והצבת קוביות בטון למניעת התפרצות כלי רכב.<sup>45</sup>

## ג. השפעת משטר הפרדה על חיי התושבים

מערך המחסומים והחסימות בעיר משפיע על כל הפלסטינים הגרים באזור או עוברים בו, מונע מהם לנהל שגרת חיים סבירה וגוזר עליהם חיים של חוסר ודאות תמידי. כל פעולה פשוטה כרוכה במעבר במחסום,

<sup>41</sup> צו בדבר הוראות ביטחון (נוסח משולב) (יהודה והשומרון) (מס' 1651), התש"ע-2009, תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, הוראות בדבר הגבלת תנועה ותעבורה ("מדרגות קורדובה"), התשע"ח-2018, 24.4.2018, נחתם על ידי אלוף נדב פדן.

<sup>42</sup> ר' בצלם, "הגבלות תנועה חדשות בחברון וסביבתה משבשות את שגרת החיים ומהוות ענישה קולקטיבית אסורה", 5.11.15.

<sup>43</sup> לפי ספירת המשדר לתיאום עניינים הומניטאריים של האו"ם (OCHA) יש באזור H2 121 מחסומים וחסימות מסוגים שונים, ר' סקר אוצ'ה, לעיל הערה 5, עמ' 4. ההבדל בין הרשימות נובע מכך שבצלם סופר חסימות המרוכזות בתא שטח אחד כמחסום או חסימה בודדים ואינו כולל במניין החסימות את אלה שבתוך מתחם אל-חרם אל-איבראיהימי.

<sup>44</sup> ר' בצלם, "הצבא מבודד שכונות פלסטיניות במרכז העיר חברון והופך את חיי תושביהן לסייט מתמשך", 1.12.16.

<sup>45</sup> בג"ץ 4330/17, עיריית חברון ואח' נ' מדינת ישראל. בעתירה צוין כי לצורך הרחבת שתי "עמדות בידוק" בשכונת תל רומיידה הורחב השטח שנתפס מ-106 מ"ר ל-1,047 מ"ר. ר' גם בג"ץ 772/16, הוועד לפיתוח חברון ואח' נ' מדינת ישראל ואח'.

לפעמים בכמה מחסומים, וכל מעבר כזה כרוך בבידוק ממושך ומשפיל, כשהחיילים מחליטים את מי לבדוק, באיזה קצב ולמי להתיר את המעבר. מדי פעם סוגר הצבא את אחד המחסומים, באופן שרירותי וללא כל התראה. אז נאלצים התושבים להשתמש בדרכים עוקפות המאריכות את דרכם, ושבמקרים רבים אינן מותאמות לקשישים ולמוגבלים. הצבא אף דורש מהתושבים לקבל אישור מראש עבור כניסה של בעלי מקצוע לאזור ובכך מוסיף לקושי לנהל חיי שגרה סבירים. משטר זה הופך את חייהם לבלתי נסבלים.

מדגם מייצג שערך משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (אוצ'ה) בשנים 2015-2018 בקרב המשפחות הפלסטיניות החיות בסמוך לבתי המתנחלים ולרחובות שבשימושם, ממחיש את עוצמת הפגיעה: 81% מהפלסטינים הגרים באזור זה דיווחו כי הם נאלצים לעבור לפחות פעם אחת ביום באחד מהמחסומים כדי להגיע לביתם. 89% אינם יכולים להגיע לביתם בכלי רכב. 88% מהילדים נאלצים לעבור מחסום בדרכם לבית הספר ו-90% מהמשפחות דיווחו שילדיהן חוו במחסומים לפחות פעם אחת עיכוב, חיפוש על גופם או הטרדה.<sup>46</sup>

משטר ההפרדה פוגע אנושות במרקם החברתי של תושבי אזור זה – מרקם המבוסס על מארג של קשרים בין בני המשפחה המורחבת וכולל ביקורים הדדיים, חגיגת שמחות משפחתיות וארוחות משותפות בחודש הרמדאן. צמצום אפשרויות התנועה – בצד ההכרח לעבוד רגלית בדרכים ארוכות, לעתים בדרכי עפר תלולות ומשובשות – ניתקו את תושבי האזור מבני משפחתם ומחבריהם. צעירים בני האזור מדווחים כי הם מתקשים להינשא, שכן בני זוג פוטנציאליים חוששים מהקושי הנלווה לחיים במקום ומחוסר האפשרות לקיים קשרי משפחה סבירים. 65% מהמשפחות שהשתתפו בסקר דיווחו על ירידה בתדירות ביקור בני המשפחה אצלם: ב-82% מהמקרים הדבר נומק בפחד מהטרדות במחסומים וב-52% מהמקרים בשל איסורים מפורשים על כניסה לאזור.<sup>47</sup>

הפעילות הכלכלית באזור זה צומצמה לכמה חנויות מכולת ובתי מלאכה מסורתיים. כל קנייה משמעותית של מצרכים מחייבת לפיכך יציאה מהאזור ונשיאה רגלית של המצרכים דרך המחסומים, לאורך מאות מטרים ובדרכים תלולות, גם כאשר מדובר במשאות כבדים.

הצבא טען כי המחסומים החדשים שהוקמו בשנתיים האחרונות אמורים להקטין את "החיכוך בין גורמי הביטחון לתושבים הפלסטינים" ולשפר את "השמירה על כבודם ופרטיותם של הנבדקים". משרד הביטחון אף הודיע לבג"ץ כי בכוונתו לשלב במחסומים המשודרגים "אמצעים טכנולוגיים" שיאפשרו זיהוי תושבים פלסטינים "מוכרים" ואת מעברם במחסום "בנוהל מזורז", וכי הקמתם תאפשר "מעבר מקורה" לבעלי מוגבלויות.<sup>48</sup>

ואולם לדברים אין אחיזה במציאות. לא רק שהמעבר במחסומים אלה לא זורז, אלא שלפי עדויות שאסף "בצלם" הוא אף התאריך באופן משמעותי. יתרה מזאת, חלק מהמחסומים הקודמים אפשרו העברת קניות מרוכזות, סחורות או מכלי מים של תושבי האזור בשיטת גב-אל-גב – ממכונת המגיעה לצד אחד של המחסום אל עגלות, חלקן רתומות לסוס או חמור, הממתינות בצדו השני. אפשרות זו הייתה חיונית גם לפעילותם של מעט בתי המלאכה לקדרות מסורתית שנותרו באזור. המחסומים החדשים מקשים על העברת כמויות גדולות של חומרי גלם וסחורות – ופוגעים עוד יותר בחייהם של התושבים ובפעילותם הסדירה של בתי העסק.

<sup>46</sup> סקר אוצ'ה, לעיל הערה 5, עמ' 5.

<sup>47</sup> שם, עמ' 9.

<sup>48</sup> בג"ץ 4330/17, עיריית חברון ואח' נ' מדינת ישראל. ר' גם בג"ץ 772/16, הוועד לפיתוח חברון ואח' נ' מדינת ישראל ואח'.

## פרק שלישי: שגרה של אלימות

את משטר ההפרדה שמשליטה ישראל בחברון מלווה באופן בלתי נפרד – גם אם לא במוצהר – אלימות שגרתית של אנשי כוחות הביטחון ושל מתנחלים כלפי תושבי העיר הפלסטינים.

### א. אלימות כוחות הביטחון

הנוכחות הצבאית באזור H2 כוללת סיורים בכלי רכב וברגל, הצבת חיילים כמעט בכל קרן רחוב והקמת עמדות שמירה על גגות בתיהם של תושבים פלסטינים. בסופי שבוע ובחגים יהודיים משתלט הצבא על גגות בתים נוספים והופך גם אותם לעמדות צבאיות. נכון למאי 2019, שבעה גגות מאוישים באופן קבוע בעמדות צבאיות, כולם בסמוך לבתי המתנחלים. 36 בתים נוספים מאוישים בחיילים באופן חלקי – בסופי שבוע ובחגים יהודיים. בשישה בתים התקין הצבא מצלמות מעקב הפונות לרחובות שבהם עוברים הולכי רגל פלסטינים.

נוכחות זו כרוכה בחיכוך יומיומי ובלתי פוסק של תושבי העיר עם אנשי כוחות הביטחון, במחסומים וברחובות, המלווה במעשי אלימות פיזית, באיומים, בעלבונות ובהשפלות. מעבר לכך סובלים התושבים מפלישות חוזרות ונשנות של הצבא לבתיהם, בדרך כלל באישון הלילה – וממעצרי שווא ברחובות ובבתים, גם של קטינים, לרבות כאלה שמתחת לגיל האחריות הפלילית.

הסקר שערך אוצ'ה ממחיש את השלכות החיכוך עם כוחות הביטחון ואת היקף הפגיעה בתושבים פלסטינים: ב-75% מבתי הפלסטינים שגרים סמוך לאזורים ולרחובות שבשימוש המתנחלים נערך לפחות חיפוש אחד מאז אוקטובר 2015; ב-97% מחיפושים אלה הותקף אחד מבני המשפחה פיזית על ידי אנשי כוחות הביטחון. 20% מהמשפחות דיווחו כי אחד מילדיהן נעצר על ידי חיילים.<sup>49</sup> 75% מהמשפחות הפלסטיניות ציינו את אלימות כוחות הביטחון הישראליים כמקור הדאגה המרכזי שלהן.<sup>50</sup>

חיילים ששירתו בחברון ומסרו לאורך השנים עדויות לשוברים שתיקה חוזרים ומתארים את השרירותיות שבאלימות שמפעיל הצבא כלפי התושבים. המטרה – על פי ההנחיות שקיבלו – הייתה לייצר "תחושת נרדפות" בקרב תושבי העיר.<sup>51</sup>

כך סיפר אחד החיילים כי "המשימות השגרתיות... זה משימות שאחת המטרות שלהן היא שידעו שאתה שם, שהצבא נמצא, שלא ירגישו נינוחים לרגע. גם האזרחים הרגילים".<sup>52</sup> חייל אחר הדגיש את החירות שניתנה לכוחות הביטחון להטיל אימה על הפלסטינים: "אתה עושה מה שאתה רוצה בלי פיקוח מעליך. זה כניסה לבתים של אנשים, חיפושים מזדמנים, כל קצין, כל מפקד יחלטי שהוא נכנס עכשיו לתוך בית, מוציא את המשפחה, הופך את הבית... אמרו לנו פעם, 'זה שיש שקט זה לא בהכרח טוב, ואם אין בלגאן אנחנו נעשה בלגאן'. על מנת להפגין כוח. להראות שאנחנו בכל מקום".<sup>53</sup>

חייל אחר ניסה לתאר את הרציונל העומד לכאורה מאחורי התנהלות הצבא בעיר: "הטרור פה יכול לצאת מכל בית, אז מה שאנחנו עושים, אנחנו בודקים רנדומלית את כולם... כדי שזה יהיה יעיל, זה צריך להיות בשעה שכולם בבתים. אז זה בלילה... בסופו של דבר המטרה היא גם ליצור פחד. זאת אומרת ליצור מצב שבו כולם יידעו שצה"ל יכול להגיע בכל רגע, בכל רגע נתון, פטרול של צה"ל יכול להיכנס ולבדוק את הבית".<sup>54</sup>

קצין בדרגת סרן התייחס אף הוא לכניסות הליליות לבתים, המכוננות בעגה הצבאית "מיפויים": "במיפויים נכנסים לבית בלי שום מידע מודיעיני. אין שם שום דרוש (לחקירה), שום דבר פח"עי (פעילות חבלנית עוינת) או מסוכן... אני הרגשתי שהיה רצון מאוד חזק של הצבא, וגם אינטרס מגובה על ידי היישוב היהודי בחברון, שידעו ויראו שהצבא שם כדרך קבע".<sup>55</sup> חייל נוסף התייחס למעצרי השווא שנעשים במהלך הפלישות הליליות

<sup>49</sup> סקר אוצ'ה, לעיל הערה 5, עמ' 6.

<sup>50</sup> שם, עמ' 16.

<sup>51</sup> ר', למשל, מכתב משוברים שתיקה לנשיא ראובן ריבלין בנושא 'ביקור המתוכנן ב'בית הדסה' בחברון':

[מכתב-לכבוד-הנשיא-ראובן-ריבלין/](https://www.breakingthesilence.org.il/inside/מכתב-לכבוד-הנשיא-ראובן-ריבלין/)

ר' גם עדויות וידאו "איך יוצרים תחושת נרדפות?": <https://www.shovrimstika.org/testimonies/videos/11962>

ו"תחושת נרדפות": <https://www.shovrimstika.org/testimonies/videos/97732>; שוברים שתיקה, קו חברון – עדויות

חיילים מחברון, 2011-2017, 2018, עדות מס' 30 של סמ"ר בגדוד סיור של הנחל, עמ' 39.

<sup>52</sup> שוברים שתיקה, עדויות חיילים מחברון 2005-2007, אפריל 2008, עדות מס' 7, עמ' 13.

<sup>53</sup> שוברים שתיקה, עדויות חיילים מחברון 2001-2004, פברואר 2004, עמ' 9-10.

<sup>54</sup> שוברים שתיקה, עדויות חיילים מחברון 2005-2007, אפריל 2008, עדות מס' 16, עמ' 25.

<sup>55</sup> קו חברון – עדויות חיילים מחברון, 2011-2017, עדות מס' 28, עמ' 35-36.

לבתי התושבים: "מעצרי דמה שאנחנו... שהמ"פ שלנו עשה, הוציא על דעת עצמו. גם בתואנה של לאמן אותנו וגם כדי להפגין את זה שבאמצע הלילה צה"ל יכול להיכנס, מתי שהוא רוצה, [לעצור] את מי שהוא רוצה ושללא חייבת להיות סיבה. לא הייתה סיבה. עשו ככה על המפה, ואיפה שנפלה האצבע, אז פרצו למשפחה הזאת באמצע הלילה".<sup>56</sup>

סגן מחטיבת הנח"ל סיכם: "אם אתה פלסטינאי אז אני אכנס לבית שלך מתי שבא לי ואחפש מה שבא לי ואני אהפוך לך את הבית אם אני ארצה".<sup>57</sup>

## ב. אלימות המתנחלים: בגיבוי ובשיתוף כוחות הביטחון

מעשי אלימות של מתנחלים כלפי תושבי חברון הפלסטינים מלווים את ההתנחלות מיום הקמתה. בחלק מהמקרים צופים אנשי כוחות הביטחון במעשים אלה מהצד ונמנעים מלהתערב, במקרים אחרים הם משתתפים בהם באופן פעיל. כך או כך, למעט מקרים חריגים ביותר, נהנים המתנחלים מחסינות כמעט מוחלטת, כאשר כל מערכות אכיפת החוק – המשטרה, הצבא והפרקליטות – אינן פועלות למניעת המעשים, אינן חוקרות אותם ואינן מעמידות את האחראים לדין. ברוב המכריע של המקרים נסגרים התיקים בלא כלום – ומעשי האלימות נמשכים.

אין מדובר במקרים בודדים או במחדל, אלא במדיניות עקבית שנוקטות רשויות אכיפת החוק בכל הגדה המערבית, כפי שעולה משורה ארוכה של דו"חות שפרסמו זכויות אדם.<sup>58</sup> גם גורמים רשמיים מתחו בעבר ביקורת נוקבת על התנהלות הרשויות בכל הנוגע לאלימות מתנחלים ולסירובם של גורמי אכיפת החוק לנקוט צעדים נגד המעורבים במעשים אלה.<sup>59</sup> אף על פי כן נותרה מדיניות זו על כנה והיא ממשיכה להיות מיושמת עד היום.

משטרת חברון מייצגת מדיניות זו באופן מובהק: התחנה נוסדה ב-1994 כחלק מיישום מסקנות ועדת שמגר, שהוקמה בעקבות הטבח באל-חרם אל-איברהימי. על פי דו"ח מבקר המדינה, גם כיום – 25 שנה לאחר הקמתה – לא גיבשו המשטרה והצבא נוהל מוסכם המגדיר את תחומי האחריות של כל גוף בזירות אירוע.<sup>60</sup> יתרה מזאת, המשטרה שותפה להטרדת פעילי ארגוני זכויות אדם ולפגיעה בהם, ובכלל זה מארגני סיוורים של שוברים שתיקה ותחקירני השטח של בצלם.<sup>61</sup> רק לאחרונה סגרה משטרת חברון תלונות של שוברים שתיקה על תקיפות מצד מתנחלי חברון – למרות שהוגש לה תיעוד מצולם שלהן.<sup>62</sup>

בשנים האחרונות חל שינוי באופי הפעילות של מתנחלי חברון. זו מתבטאת כיום בעיקר בהטרדות ובהצקות יומיומיות כלפי פלסטינים, בייחוד בתל רומיידה, שהיא השכונה היחידה בעיר שבה פלסטינים ממשיכים לגור בצמוד לבתי המתנחלים. ואולם עדיין, ממדגם אוצ'יה עולה כי 70% מהמשפחות המתגוררות סמוך לריכוזי ההתנחלויות דיווחו כי לפחות אחד מבני משפחתם היה חשוף לאלימות מתנחלים מאז אוקטובר 2015, בעוד 20% מהמשפחות ציינו כי חוו אלימות כזו על בסיס שבועי. בין המשפחות שהושפעו מאלימות מתנחלים, כמעט 80% דיווחו על הפחדות ואיומים, 48% סיפרו על תקיפה פיזית, 33% תיארו יידוי אבנים, 12% דיווחו על מניעת גישה ו-5% על ירי. יותר מ-80% סיפרו על מצוקה נפשית כתוצאה מאלימות המתנחלים, 25% תיארו נזק לרכוש ו-18% דיווחו על פגיעה בגופם.<sup>63</sup>

בינואר 2019 החליט ראש הממשלה בנימין נתניהו להפסיק את עבודתו של גוף המשקיפים הבינלאומיים בחברון (Temporary International Presence in Hebron - TIPH), שאותו כינה "כוח בינלאומי הפועל

<sup>56</sup> עדויות חיילים מחברון 2005-2007, עדות מס' 82, עמ' 91.

<sup>57</sup> קו חברון – עדויות חיילים מחברון, 2011-2017, עדות מס' 27, עמ' 34.

<sup>58</sup> ר', למשל, דו"חות בצלם, עיר רפאים; דו-קיום בלתי אפשרי – זכויות האדם בחברון מאז הטבח במערת המכפלה, ספטמבר 1995. ר' גם קובצי עדויות של שוברים שתיקה: עדויות חיילים מחברון, 2001-2004, פברואר 2006; עדויות חיילים מחברון - 2007-2005, אפריל 2008; עדויות חיילים מחברון, 2008-2010, 2010; קו חברון – עדויות חיילים מחברון 2011-2017, 2018. ר' גם יש דין, עומדים מנגד – תפקודם של חיילים בעת עבירות של אזרחים ישראלים הפוגעים בפלסטינים בשטחי הגדה המערבית, מאי 2015.

<sup>59</sup> דו"ח הצוות המתאם בראשות יהודית קרפ, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה. הדו"ח הוגש ליועץ המשפטי לממשלה ב-23.5.82; ר' גם דו"ח ועדת החקירה לעניין הטבח במערת המכפלה בחברון התשנ"ד (עדת שמגר), 1994.

<sup>60</sup> דו"ח מבקר המדינה 'ב68', 14.3.2018, עמ' 216-218.

<sup>61</sup> ר' באתר שוברים שתיקה, "החרפה במדיניות המשטרה בחברון, משטרת חברון הרחיקה את מייסד 'שוברים שתיקה' מחברון למשך שבועיים", ובאתר בצלם, "שוטרי משטרת חברון מנעו ממתנדב בצלם להגיש תלונה על איומים על חייו ואיימו עליו במעצר", 1.9.16.

<sup>62</sup> מאיה הורודניצ'אנו, "למרות התיעוד: משטרת חברון סגרה תלונות של שוברים שתיקה על תקיפה", ואללה! News, 21.4.19.

<sup>63</sup> סקר אוצ'יה, לעיל הערה 5, עמ' 7.

נגדנו".<sup>64</sup> TIPH מנה 64 משקיפים ופעל בחברון מאז הטבח באל-חרם אל-איברההימי. קבוצת המשקיפים תיעדה אירועים של פגיעה בפלסטינים והייתה מוסמכת להגיע לכל חלק בעיר – ברגל וברכב. הפסקת עבודתם עלולה לחשוף פלסטינים למעשי אלימות רבים יותר.

עדויות של חיילים ששירתו בעיר מצביעות על כך שמבחינת הצבא האינטרסים של המתנחלים גוברים על אלה של הפלסטינים, גם כשהראשונים מפעילים אלימות על האחרונים. עדות של חייל בדרגת סמ"ר מחטיבת הנח"ל משקפת את ביטחון המתנחלים בחדלונם של כוחות הביטחון: "הם (המתנחלים) יודעים שהם יכולים לעשות מה שהם רוצים, והם עושים מה שהם רוצים. הם יודעים שאנחנו לא יכולים לעשות שום דבר. השוטרים חברים שלהם, חברים של המשפחות. הם יודעים שלא יקרה להם שום דבר... הם יודעים שהם יכולים להחטיף להם (לתושבי חברון), הם יודעים שהם יכולים להרביץ להם, הם יודעים שהם יכולים לגנוב מהם אם הם רוצים ולא יקרה להם שום דבר".<sup>65</sup> חייל אחר העיד ש"רחוב שלם [של פלסטינים] היה צריך לזוז" כדי שהמתנחלים יוכלו לקיים סיורים בקסבה, באבטחה של הצבא.<sup>66</sup> חייל מחטיבת הנח"ל הוסיף שמבחינת הצבא "הפלסטינים לא חשובים בכלל" ושהמשימה היחידה, כפי שהוגדרה לחיילים, הייתה "להגן על היהודים".<sup>67</sup>

---

<sup>64</sup> נעה לנדאו ויותם ברגר, "נתניהו החליט לא להאריך את המנדט של הכוח הבינלאומי בחברון". הארץ, 28.1.19.

<sup>65</sup> קו חברון – עדויות חיילים מחברון, 2011-2017, עדות מס' 12, עמ' 20.

<sup>66</sup> עדויות חיילים מחברון 2008-2010, עדות מס' 9, עמ' 19.

<sup>67</sup> קו חברון – עדויות חיילים מחברון, 2011-2017, עדות מס' 14, עמ' 23.

## פרק רביעי: העברה בכפייה של תושבי אזור H2

בעדות שמסרה לשוברים שתיקה, הסיקה חיילת ששירתה במנהל האזרחי את המסקנה המתבקשת ממדיניות ההפרדה ומהאלימות השגרתית בחברון: "למה לך לגור שם? הצבא כל שני וחמישי משתלט לך על הבית. יש חסימות. אם אתה גר על 'ציר ציון' או בקסבה או במשהו כזה ויש לך כסף, אתה יוצא משם. למה לך? למה שהצבא ישב לך כל היום... שלא תוכל לנהוג לבית שלך, שיש חלק מהשכונה שאתה לא יכול ללכת ברגל? שום סיבה שתעשה את זה".<sup>68</sup>

למסקנה זו הגיעו, בליט ברירה, גם רבים מתושבי אזור H2 הפלסטינים. יישומו של משטר ההפרדה במשך יותר מ-25 שנים, בשטח קטן התחום במחסומים וחסימות, שתושביו אינם יכולים להימלט מהשלכותיו היומיומיות, המתישות, הנוגעות לכל היבט בחייהם והופכות אותן לבלתי אפשריים – כל אלה יצרו בעיר סביבה כופה (coercive environment), שגרמה לעזיבתם של תושבים ושל בתי עסק. כתוצאה, המרכז ההיסטורי של העיר הפך לעיר רפאים, הסובל מניוון ומנטישה מסיבית של כל מי שידו משגת לעשות זאת.

בשנת 2006 ערכו בצלם והאגודה לזכויות האזרח סקר מדלת לדלת בשכונות הפלסטיניות שבהן או שבקרבתן הוקמו ההתנחלויות, וכן באזורים הסמוכים לרחובות המשמשים את המתנחלים ואת כוחות הביטחון הישראליים. הסקר מצא כי לפחות 1,014 דירות, שהן 41.9% מהדירות באזור זה, ננטשו על ידי דייריהן הפלסטינים, וכי 659 מהן ננטשו במהלך האינתיפאדה השנייה.<sup>69</sup> סקר של Hebron Rehabilitation Committee שנערך כמעט עשור לאחר מכן והקיף 3,369 יחידות דיור, מצא כי 1,079 (כמעט שליש מהדירות) היו ריקות.<sup>70</sup> משפחה פלסטינית ממוצעת בגדה המערבית מונה 5.1 נפשות,<sup>71</sup> מכאן ניתן להעריך שלפחות 5,500 פלסטינים נטשו את בתיהם באזור H2.

משטר ההפרדה לא גרם רק לעזיבתם של תושבי האזור אלא גם לסגירת מאות בתי עסק. מהסקר שערכו בצלם והאגודה לזכויות האזרח ב-2006 עלה כי 1,829 בתי עסק פלסטיניים נסגרו ועומדים ריקים, 62.4% מהם ננטשו במהלך האינתיפאדה השנייה.<sup>72</sup> מדו"ח אוצ'ה שפורסם באפריל 2019 עולה כי לפי נתוני עיריית חברון, 512 בתי עסק פלסטיניים באזור H2 נסגרו בצוים צבאיים, וכאלף בתי עסק נוספים נסגרו על ידי בעליהם בשל הגבלות תנועה המקשות על גישת לקוחות ועל הגעת סחורה.<sup>73</sup>

נתונים אלה משקפים רק חלק מהשפעותיו של משטר ההפרדה על העיר חברון. עזיבת הפלסטינים את בתיהם החלה לפני שפרצה האינתיפאדה השנייה, התעצמה במהלכה, ולא נפסקה מאז. עד היום, כל מי שיכול עוזב את מרכז העיר. אין מדובר בתוצאה מפתיעה אלא בכזו שהתבררה זמן קצר לאחר שישראל החלה ליישם משטר זה. כך, למשל, חגי אלון, שהיה עוזרו של שר הביטחון עמיר פרץ, הצביע כבר ב-2007 על תוצאותיה של מדיניות זו. לדבריו, "אין פקודה כתובה לרוקן את חברון מערבים, אבל זו הגדולה של שלטון צבאי. הוא יכול פשוט לא לעשות – לא לאכוף את החוק על המתנחלים ולא לאפשר לפלסטינים לזוז".<sup>74</sup>

עזיבתם של אלפי תושבים וקריסתו הכלכלית של האזור הורידה משמעותית את שווי הנכסים. בתים שנעזבו הושכרו במחירים נמוכים ביותר, ולעתים אף נמסרו ללא שכר דירה למשפחות מרודות כדי שישמרו עליהם מפגיעה ומפני פלישת מתנחלים. נוסף על כך, השליטה הישראלית באזור מונעת פעילות סדירה של רשויות הרווחה הפלסטיניות ושל המשטרה הפלסטינית. כך מוסללות לאזור זה אוכלוסיות מוחלשות ופגיעות, כמו מכורים לסמים ומשפחותיהם, המוצאות מקלט בבתי הנטושים – והמרקם החברתי של מרכז העיר ממשיך להיחלש.

<sup>68</sup> קו חברון – עדויות חיילים מחברון, 2011-2017, עדות מס' 18, עמ' 26.

<sup>69</sup> עיר רפאים, לעיל הערה 1, עמ' 11-14.

<sup>70</sup> סקר אוצ'ה, לעיל הערה 5, עמ' 16.

<sup>71</sup> Palestine in Figures 2017, Palestinian Central Bureau of statistics, March 2018. P.15.

<sup>72</sup> עיר רפאים, לעיל הערה 1, עמ' 11-14.

<sup>73</sup> The Humanitarian Situation in the H2 Area of Hebron City: Findings of Needs Assessment, p.12.

<sup>74</sup> מירון רפפורט, "הצבא מחליט ומבצע", הארץ, 18.5.2007, מופיע באתר שוברים שתיקה:

<https://www.shovrimstika.org/inside/2717-2>



בהתחשב בתוצאות אלה, המדיניות שמיישמת ישראל בעיר מהווה הפרה של האיסור על העברה בכפייה של אוכלוסייה מוגנת בשטח כבוש. איסור זה הוא מוחלט ואוסר על גירוש של בודדים כמו גם על גירוש של קהילות שלמות.<sup>75</sup>

הפרה של איסור זה נחשבת להפרה חמורה של אמנת ג'נבה והיא אחת העבירות הנתונות לסמכותו של בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג, המהווה פשע מלחמה.<sup>76</sup> לצורך כך, אין חובה שלרשויות תהיה כוונה לגרש את התושבים, ודי בכך שהגירוש יהיה תוצאה סבירה של המדיניות אותה הן מיישמות. לכן, גם אם הרשויות הישראליות לא התכוונו לכך, לאחר שאלפי תושבים עזבו את בתיהם הם בוודאי היו מודעים היטב לתוצאותיה של מדיניות זו, שלמרות זאת – נותרה בעינה.

העובדה שישראל אינה משתמשת בכוח פיזי כדי להרחיק את התושבים מבתיהם אינה מפחיתה מאחריותה, משום שהאיסור חל בכל מקרה שבו אנשים עוזבים את בתיהם שלא מרצונם החופשי או כתוצאה מלחץ שהופעל עליהם ועל משפחתם. יצירת "סביבה כופה" – דהיינו נסיבות הגורמות לאנשים המוגנים לעזוב את בתיהם בשל תנאי מחיה בלתי אפשריים שיצרו הרשויות – אסורה אף היא.<sup>77</sup> כך, בחוות דעת משפטית שהגישו פרופ' איל בנבנישתי, פרופ' דוד קרצמר ופרופ' יובל שני לבית המשפט העליון בעתירה שעסקה בגירוש פלסטינים באזור דרום הר חברון, הם קבעו:

את המונחים "העברה כפויה או גירוש" בסעיף 49 לאמנה יש לפרש בהרחבה, על מנת להגשים את תכלית האמנה, שהיא ההגנה על אנשים מוגנים ולאור יכולתו של הצבא המחזיק להשתמש לרעה בנימוקים שונים ולנקוט דרכי עקיפין מגוונות באופן שמחייב את האנשים המוגנים לעזוב את מקומם. בהתאם לכך נקבע כי ההעברה היא "כפויה" גם כאשר היא אינה מלווה בהפעלת כוח פיזי ישיר על המוגנים במטרה להביא לעזיבתם. גם יצירת הנסיבות הגורמות בעקיפין לאנשים המוגנים לעזוב תחשב העברה אסורה.

בחוות הדעת מובאים כמה פסקי דין של בית הדין הפלילי בעניין יוגוסלביה, בהם קבעו השופטים חד משמעית כי "פעולות כגון פיטורים מעבודה, חיפושים בבתיים וניתוק הבתים ממים, חשמל וטלפון כחלק ממהלך של יצירת תנאי מחייה קשים עבור התושבים, שנועדו לגרום לאנשים לעזוב את ביתם" – מהווים העברה בכפייה האסורה על פי סעי' 1)49 לאמנת ג'נבה.<sup>78</sup>

ישראל מיישמת מדיניות דומה במקומות אחרים בגדה, באמצעים ובהיקפים שונים. במזרח ירושלים ובקרבת עשרות קהילות הפזורות ברחבי הגדה – בעיקר בבקעת הירדן, בדרום הר חברון ובאזור מעלה אדומים – מיישמות הרשויות הישראליות מדיניות שנועדה לגרש את התושבים מבתיהם, לכאורה מרצונם, באמצעות יצירת מציאות חיים מייאשת וקשה מנשוא. מדיניות זו כוללת, בין השאר, הטלת איסור גורף על בניית בתי מגורים או מבני ציבור בקהילות אלה, סירוב לחבר את הקהילות לתשתיות בסיסיות של מים וחשמל והימנעות מסלילת כבישים שיובילו אליהן. כאשר בלית ברירה בונים התושבים ללא היתרים – מוציא נגדם המנהל האזרחי צווי הריסה. בין אם הצווים ממומשים ובין אם לאו, האיום הגלום בהם מרחף מעל התושבים כל העת.

את מרכז העיר חברון – הכולל אתרים היסטוריים – אין כל אפשרות להרוס וישראל אף לא שואפת לכך. אך המדיניות העקבית והמכוונת שתוארה לעיל נועדה להשיג את אותה המטרה ולהביא לתוצאה המתבקשת שלה: ריקונה מתושבים פלסטינים רבים ככל האפשר והעברת עוד ועוד חלקים לשליטת המתנחלים.

<sup>75</sup> סעיף 49 (1) באמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנה על אזרחים בימי מלחמה מ-1949.

<sup>76</sup> סעיף 8(2)(a)(vii) לאמנת רומא.

<sup>77</sup> ר', למשל, קומנטר הצלב האדום הבינלאומי ביחס לסעיף 49 באמנה:

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/COM/380-600056?OpenDocument>

<sup>78</sup> פרופ' איל בנבנישתי, פרופ' דוד קרצמר ופרופ' יובל שני, "חוות דעת מומחים בעניין עתירתם של תושבי הכפרים שבשטח אש 918 כנגד הכוונה לפנותם מבתיהם", הוגשה בבג"ץ 413/13 אבו עראם נ' שר הביטחון, סעי' 10-11. ר' גם פרופ' איל בנבנישתי, "חוות דעת מומחה בעניין איסור העברה כפויה בכפר סוסיא", הוגשה בבג"ץ 1420/14 מועצת הכפר סוסיא נ' שר הביטחון.



## פרק חמישי: החיים עצמם – עדויותיהם של תושבי H2 בעבר ובהווה

מתחילת 2018 ועד מאי 2019 גבו תחקירני השטח של בצלם בחברון, מוסא אבו השאש ומנאל אל-ג'עברי, כמאה עדויות המתארות את החיים הבלתי אפשריים באזור H2. עדויות אלה מתארות את שגרת החיים הבלתי נסבלת שיוצרים משטר ההפרדה והאלימות היומיומית מצד אנשי כוחות הביטחון והמתנחלים. שגרת חיים זו מובילה את התושבים – היכולים להרשות לעצמם – לעזוב את בתיהם. העדויות מתארות חיים שבהם כל פעולה, ולו היומיומית ביותר, מושפעת מהנוכחות הישראלית האלימה בעיר.

### עדויות של בילאל אבו עיישה, חייט בן 40, נשוי ואב לשישה, תושב תל רומיידה לשעבר:<sup>79</sup>

נולדתי, גדלתי והתחננתי בשכונת תל-רומיידה בחברון, ובה נולדו ששת הילדים שלי. עד תחילת 2017 גרתי בבית בבעלות המשפחה בתל רומיידה. אשתי מורה וחמישה מילדיי לומדים בבתי ספר מחוץ לשכונה. אני חייט ועובד במתפרה בשכונת באב א-זאויה שנמצאת במרחק של כ-500 מטר בלבד מהבית שלי בתל-רומיידה.

החיים שלנו בתל-רומיידה יכלו להיות מצוינים. היו לנו מפעל נחושת, שבו עבדתי עם אבא והאחים שלי, וסופרמרקט. המפעל והסופרמרקט נסגרו בצווים צבאיים ואנחנו הפסדנו המון כסף. בעקבות זאת נאלצתי לעבוד כשכיר במתפרה. הצבא גם הרס חלק מהבית שלנו בשנת 2003 בטענה שנורתה אש ממקום שסמוך אליו.

נאלצנו לעבור לבית קטן מאוד ורחוק מאוד ממרכז העיר, מהעבודה שלי, מהחברים ומקרובי המשפחה ומכל הזיכרונות שלי, שנמצא בשכונת דוורבאן שבצפון מערב חברון. אשתי ואני הבנו שכבר כמעט בלתי אפשרי להישאר בבית שלנו בתל רומיידה. הרגשתי שהחיים שלי, שלה ושל הילדים יהיו נתונים בסכנה אם נמשיך לגור בשכונה. סבלנו כל יום, אני ואשתי וכל המשפחה.

זו לא הייתה החלטה קלה. אשתי ואני לווינו יותר מחמישים אלף ש"ח כדי לבנות בית קטן בשכונת דוורבאן הרחוקה. אני לא יכול להגיד שאני מאושר בבית החדש. המעבר הזה היה כרוך בשינוי טוטאלי בחיים שלנו: העברנו את הילדים לבתי ספר חדשים, הרחק מהחברים ומקרובי המשפחה שלהם, והבית החדש רחוק ממקומות העבודה שלי ושל אשתי, שעדיין מלמדת בבית ספר בגיביל ג'והר שבמרכז העיר. אבל אני ואשתי פחות מודאגים עכשיו, והחיים יציבים פחות או יותר. אנחנו לא נתקלים בחיילים ובמתנחלים, והילדים שלי לא חיים במקום שדומה יותר לבית סוהר גדול. אין מחסומים, אין סגר ואין פחד.

החזקנו מעמד תקופה ארוכה בתל-רומיידה, למרות הקשיים, הסגרים והמחסומים. לא עלה בדעתנו לעזוב את הבית שלנו, עד שבשנת 2015 התחילו פיגועי הדקירה, ועמם הרג הפלסטינים על ידי כוחות הביטחון הישראליים. מול הבית שלי ממש נהרגו יותר מ-13 פלסטינים בטענה שהם ניסו לבצע פיגועי דקירה. ראיתי את הבחורים מוטלים על הארץ ברחוב ונופחים את נשמתם מול העיניים שלי. אני ואשתי צפינו באירועים האלה מחלון הבית כשאנו בוכים. ניסינו להרחיק את הילדים שלנו מהחלונות כדי שהם לא יראו. בפעם האחרונה שבה הרגו פלסטיני, הבן שלי אחמד, בן 6, שיחק ברחוב. נאלצתי לקפוץ מעל גדר בגובה שלושה מטרים כדי להביא אותו הביתה, למרות שהצבא אסר עליי להגיע לרחוב.

אז אמרנו די, הגיע הזמן לעזוב. אבל ההחלטה הייתה גם תוצר של הצטברות לחצים רבים וממושכים שדחפו אותי לחשוב על עזיבת השכונה. אחת הסיבות הכי פשוטות לכך היא שאני עובד בשכונת באב א-זאויה. עבדתי משמרות לילה, אבל בגלל המצב הביטחוני בשכונה נאלצתי להפסיק את העבודה בלילות, דבר שפגע בנו כלכלית. לפעמים היו סוגרים את המחסום בלי הודעה מוקדמת, ואז כדי להגיע הביתה הייתי נאלץ להסתנן בין הבתים ולסכן את החיים שלי. פעם, אחד הילדים שלי, סוהייב, בן 10, חזר מבית הספר – וכשמצא את מחסום באב א-זאויה סגור הוא קפץ מעל גדר גבוהה, נפל והיד שלו נשברה.

עבור אשתי והילדים, החזרה הביתה דרך המחסומים הייתה בעיה גדולה שגרמה להם לסבל יומיומי. הילדים תמיד סיפרו לנו שבמחסומים עושים חיפוש בילקוטים שלהם. אשתי הייתה שואלת עד מתי נעבור במחסומים בכל בוקר ובכל ערב. המחסומים זה לא רק עניין של חיפושים, אלא גם של השפלה יומיומית.

אסור היה לנו להיכנס במכונית לתל-רומיידה. לכן נאלצנו לסחוב את הקניות שלנו וללכת ברגל, בעלייה, יותר מ-300 מטר, כי גרנו בתל-רומיידה למעלה, ליד מחסום גיילבר. קרובי המשפחה והחברים לא באו לבקר אותנו הרבה. לא היה קל להעביר את ימי החג ואת חודש הרמדאן בלי קרובי המשפחה שלי ושל אשתי.

מול הבית שלנו הקימו את התנחלות רמת ישי, והמתנחלים שם סיכנו את החיים שלי ושל הילדים שלי. יותר מפעם אחת הילדים סיפרו לי שילדי המתנחלים תקפו אותם בדרכם חזרה מבית הספר. כשמחיתי על כך –

<sup>79</sup> עדויות נגבתה על ידי תחקירן השטח של בצלם מוסא אבו השאש ב-15.5.19.

בניסיון להגן על הילדים שלי – עצרו אותי. פעם אחת נעצרתי למשך יום ופעם למשך שלושה ימים בטענה שתקפתי את המתנחלים.

כל הסיבות האלה, ואפילו רק אחת מהן, הספיקו כדי שאני ואשתי נחליט לעזוב את השכונה. אני לא מאושר, וגם אשתי והילדים לא מאושרים מכך. אינשאללה, המצב בתל-רומיידה יחזור לקדמותו ונוכל לחזור לבית שלנו ולזיכרונות שלנו. מה שמעציב הוא שאתה מקבל החלטות קשות בחיים שלך, בעל כורחך ולא מרצונך החופשי. ההחלטה לעזוב את השכונה הייתה ההחלטה הכי קשה עבורי ועבור אשתי והילדים. בשביל לזכות במעט חופש שילמנו מחיר יקר מאוד. עדיין אנחנו מרגישים על כך עצב ותסכול.

#### **עדותו של חאמד אבו רמיילה, בן 52, נשוי ואב ל-12, תושב תל רומיידה לשעבר: <sup>80</sup>**

אני גר עם שתי נשותיי ו-12 בניי ובנותיי בשני בתים נפרדים בשכונת ואדי אל-הרייה שבאזור H1. עברנו לבתים האלה לפני שנתיים. קודם גרנו בשכירות בשני בתים בשכונת תל-רומיידה, שאחד מהם היה מול הכניסה להתנחלות רמת ישי. עשר שנים גרנו בשני הבתים ההם.

במהלך התקופה הזו השאתי שלוש מהבנות שלי. ארגון החתונות היה כרוך בסבל רב – לנו, להן ולבעליהן. נאלצנו לערוך את מסיבת החתונה מחוץ לשכונת תל-רומיידה, בגלל שאסור למכוניות להיכנס לתוך השכונה. הרבה חברים וקרובי משפחה לא יכלו להגיע עד לבית שלנו בגלל המחסומים והמתנחלים.

על אף זאת, לא עלה בדעתי לקום ולעזוב את השכונה. הסתגלנו למצב. מה שעודד אותנו להישאר היה דמי השכירות הנמוכים עבור שני הבתים, בהשוואה לאזורים אחרים של הרשות, ומערכת היחסים שרקמנו עם השכנים ותושבי השכונה.

בשנת 2015, עם תחילת גל פיגועי הדקירה ומקרי ההרג – שהרבה מהם אירעו ליד הבית שלי – הצבא הישראלי הכריז על האזור כשטח צבאי סגור. הכניסה נאסרה על מי שאינו תושב השכונה, כולל גם על שלוש הבנות שלי שהתחתנו ועברו לגור מחוץ לשכונה. שמירת הקשר עם הבנות שלי ועם המשפחות שלהן הפכה למשימה בלתי אפשרית. כל ביקור אצלן היה כרוך במגבלות ובדאגות: צריך לבקר רק בשעות היום; אסור לאחר לחזור הביתה, גם בגלל המצב הביטחוני בשכונה וגם בגלל המחסומים. בחודש רמדאן לא יכולנו להזמין אותן לארוחת שבירת צום משפחתית, וגם בחג הן לא באו. זה היה מאוד מעציב ומתסכל.

המחסומים והסגר המוטל על האזור היו בעיה אמיתית בשנים האחרונות. אני ושתי הנשים שלי דאגנו כל הזמן – עד שאחרון הילדים חזר הביתה. לפעמים הצבא היה סוגר את המחסומים באופן פתאומי, בלי התראה, והילדים היו מתעכבים בחוץ. לפעמים כשהחשיך הם היו עדיין בחוץ, ולפעמים הם היו הולכים לקרובי משפחה בעיר העתיקה.

בפעמים אחרות המחסומים נסגרו בעקבות אירוע כלשהו, כשהבנים והבנות שלנו היו צריכים להגיע לבית הספר או לחזור ממנו. שישה מהילדים שלי הם תלמידי בית ספר. גם כאשר המחסומים פתוחים הילדים היו מאחרים להגיע לבית הספר ולחזור הביתה, כי צריך לעמוד בתור לחיפוש ויש תור ארוך וצפיפות. הילדים שלי היו מספרים שהחיללים המוצבים במחסום עושים חיפוש בילקוטים שלהם בדרכם חזרה הביתה. הם היו מגיעים עם הרבה סיפורים על המעבר במחסום.

אני מפרנס משפחה גדולה, מרובת ילדים. זה אומר המון קניות ודברי מזון שצריך לסחוב הביתה. כל פעם שהייתי חוזר הבית עם מצרכים הייתי מבקש מהילדים שלי לחכות לי במחסום, והיינו הולכים וסוחבים משקל כבד בעלייה של מאות מטרים, בקור העז ובחום הכבד. היה קשה מאוד להביא מכל גז בישול הביתה. כשמכשיר חשמלי התקלקל – כמו מכונת כביסה או מקרר – היינו בצרות. לא אפשרו לנו להזמין הביתה טכנאי שיתקן את המכשירים, וזה בלתי אפשרי לסחוב חפצים כאלה גדולים עד למחסום ומשם להעביר אותם לחנות.

נשותיי לחצו לחפש בתים מחוץ לשכונה ואני תמיד היססתי. דמי השכירות מחוץ לשכונה גבוהים מאוד וכעת אני מובטל. בעבר הייתה לי חנות כלי בית בח'אן שאהין שבעיר העתיקה, אבל סגרתי אותה אחרי האינתיפאדה השנייה, בגלל המצב בעיר העתיקה.

<sup>80</sup> עדותו נגבתה על ידי תחקירן השטח של בצלם מוסא אבו השאש ב-17.5.19.

לבסוף גם אני כבר לא יכולתי לשאת את הסבל והשיבושים בחיים שלנו, יחד עם החששות הגוברים בגלל הסגר ואירועי ההרג – במיוחד כשהילדים שלי גדלו ויש לי בת בגיל הנישואין. אנשים מהססים מאוד להתחתן עם בנות מתל רומיידה בגלל הקושי שלהן לשמור על קשר עם המשפחה שלהן אחרי שהן עוזבות את השכונה.

עכשיו אני משלם דמי שכירות כפולים, אבל השתחררתי מהחששות, מהדאגות ומהסבל. אני ובני משפחתי, במיוחד הילדים, רחוקים עכשיו מהמחסומים. כבר לא הולכים כל הזמן באזור מסוכן, שבו המתנחלים נעים בחופשיות בגיבוי של הצבא. נפטרנו מההתגרריות ומההתקפות שלהם על הילדים שלנו ברחוב. הילדים שלי התלוננו כמה פעמים שילדי המתנחלים התגררו בהם וניסו לתקוף אותם. אני תמיד הייתי מייעץ להם להתאזר בסבלנות ולא להגיב.

היום אני לא מבין איך הצלחתי להחזיק מעמד ולהעביר שם עשר שנים שלמות של סבל יומיומי, חשש ודאגה מתמידים. הבן שלי, טועמה, התחתן לפני שלוש שנים וגם הוא עזב את השכונה. הורי הכלה התנו את הנישואין בכך שהזוג הצעיר לא יגור בשכונת תל-רומיידה.

#### **עדותה של נרמין שעאבנה, בת 20, נשואה, תושבת שכונת א-סהלה לשעבר: 81**

אני מתגוררת באזור אום א-דאליה, בחלק הדרומי של העיר חברון, עם בעלי איחסאן, בן 22. עברתי לגור באום א-דאליה לפני שבעה חודשים, לאחר חתונתי. לפני כן גרתי בקומה הרביעית בבניין אבו מיאלה, אשר צופה על מחסום בית המרקחת. ביום חתונתי לא יכולתי לצאת, כנהוג, מבית משפחתי אל ביתו של בעלי. משפחתי נאלצה לקחת אותי לבית של דודי באזור ואדי אל-הרייה, והחתן הגיע לשם כדי שנשלים את טקס החתונה. כך קרה גם בחתונתה של אחותי סוזאן, והדבר פגע בשמחה של משפחתינו.

משפחתי סובלת מאד מהחיים באזור א-סהלה, ואני סבלתי מאוד עד שעזבתי. האזור מוקף במחסומים ישראלים. פעמים רבות נאלצנו לחכות במשך שעות עד שיתנו לנו לעבור ולהגיע לבית – בגשם, לפעמים בקור מצמית, וכך גם בימים חמים מאוד.

אחד מהדברים שמחמירים את המצב במחסומים הוא הדלתות המסתובבות הצרות, בעיקר כשאנחנו רוצים להעביר מצרכים לבית או רהיטים. אנחנו צריכים לבצע תיאום על מנת להכניס בלון גז, ספות או ריהוט אחר. קיבלתי כבר כמה מכות מהשער המסתובב: פעם אחת נחבלתי בפנים בגלל שהשוטר סגר את השער לפני שהספקתי לעבור ובפעם אחרת קיבלתי מכה ברגל כשהיא נתקעה בשער.

אחרי שעוברים את השער ממשיכים לחדר האלקטרוני שנשלט מאחורי מסך זכוכית על ידי שני שוטרי משמר הגבול. השוטרים מבקשים שאציג את תעודת הזהות בכל פעם שאני מגיעה לבקר את הורי. הם מתגרים בי וצוחקים עליי ולפעמים צועקים עליי בעברית דברים שאני לא מבינה, מה שמבלבל אותי עוד יותר. זה מלחיץ ומפחיד מאוד. לפעמים השוטר או השוטרת מכריחים אותי לרוקן את התיק שלי על שולחן בתוך המחסום. אני מתביישת כי יש לי דברים אישיים. כשהשוטרת ראתה שיש לי בגדים תחתונים ותחבושות היא החלה ללעוג לי יחד עם השוטר השני והדבר גרם לי לבושה ולכעס. לפעמים, כשהמכשיר משמיע צפצוף, השוטרת או השוטר אומרים לחזור ולעבור במכשיר האלקטרוני שוב ושוב. אני נלחצת ומקפידה לא לקחת אתי שום דבר אישי על מנת שלא אועמד שוב במצב מביך ומכעיס עבורי.

לזה יש להוסיף את ההתגררות וההתנכלות שאבי ואחיי חווים כאשר אנחנו בתוך המחסום – העמדה מול הקיר, ביצוע חיפושים בצורה מתגרה, בעיטות במהלך החיפוש ולפעמים אפילו דרישה להוריד את הבגדים. אמי חולה וצריכה ללכת כל הזמן לשירותים; עבודה ההמתנה במחסום מתישה וקשה במיוחד. לעתים קרובות השוטרים סוגרים את המחסום לשעות ארוכות, בתירוץ שנער כלשהו נעצר בעימותים עם תלמידי בית הספר.

מאז שהתחתנתי אני ממעטת לבקר את משפחתי מכיוון שבעלי מסרב לבוא איתי. הוא חושש שיתנכלו לו מחוץ למחסום. הוא סבל מאוד בתקופת האירוסים. בכל פעם שהוא הגיע לבקר אותי עיכבו אותו, ערכו עליו חיפושים ושוטרי משמר הגבול התנכלו לו. ברמדאן הוא סירב לבוא לחגיגה של משפחתי ולאכול עמם את ארוחת האיפטאר, והסכים לבוא רק לאחר שאני עמדתי על כך. בחג (עיד אל-פיטר) ביקרתי את אמי ולמדתי ממנה שאף קרוב משפחה לא ביקר אותה פרט לאחיי הגדולים. אף אחד מילדיהם הקטנים לא בא לבקר כי כולם חששו שיתנכלו להם במחסומים.

#### **עדותה של סחר אל-מוחתסב, מורה למתמטיקה בת 35, נשואה ואם לחמישה, המתגוררת בסמוך לאל-חרם אל-איברהימי: 82**

<sup>81</sup> עדותה נגבתה על ידי תחקירנית השטח של בצלם מנאל אל-גיעברי ב-10.6.19.

<sup>82</sup> עדותה נגבתה על ידי תחקירנית השטח של בצלם מנאל אל-גיעברי ב-6.11.18.

אני גרה עם בעלי לואיי וחמשת ילדי – ואני בחודש השישי להריוני. אני עובדת כמורה למתמטיקה בבית הספר אל-קודס שנמצא באזור ואדי אל-קאדי, בדרום העיר. ישנם מחסומים ישראלים רבים סביב הבית שלי: המחסום בשער הראשי של אל-חרם אל-איבראהימי, מחסום בית המשפט, מחסום בית המרקחת, מחסום 160 ומחסום המאפייה. אני חייבת לעבור במחסומים הללו מדי יום על מנת להגיע לעבודה; בעלי צריך לעבור במחסומים על מנת להגיע למקום עבודתו בעיריית חברון; וגם ילדי נאלצים לעבור במחסומים על מנת להגיע לבתי הספר שלהם ולשוב הביתה.

במחסומים אנחנו סובלים מהתנכלות יומיומית אשר באה לידי ביטוי בהמתנה ארוכה, בחיפושים בתיקים שלנו ובהערמת קשיים על העברת מצרכים לבית, במיוחד בלוני גז. ישנו קושי רב בהעברת בלוני גז ואנחנו מורשים להעביר אותם רק לאחר קבלת אישור ותיאום ביטחוני מהמנהל האזרחי, באמצעות הקישור הצבאי הפלסטיני.

בשבועות האחרונים, ולמעשה מאז שהתחילו החגים היהודיים, המצב שלנו החמיר. החגים היהודיים גורמים לנו לסבל רב בגלל מגבלות התנועה הקשות שהופכות את הבתים שלנו לבתי כלא. הילדים מאחרים לבית הספר בגלל שסוגרים את המעבר דרך המחסום בשער הראשי של אל-חרם אל-איבראהימי. הם נאלצים לקחת מונית שמעבירה אותם לאזור באב א-זאווייה, ומשם ללכת לבתי הספר שלהם ברגל.

אני מחכה מדי יום בין שעה לשעתיים במחסום בית המרקחת בדרך חזרה ממקום עבודתי בבית הספר אל ביתי. סוגרים את המחסומים בדיוק כשתלמידי בתי הספר באזור הדרומי מסיימים את הלימודים, וזו גם השעה שבה גם אני מגיעה למחסום. ישנם עימותים בין תלמידי בתי הספר לבין כוחות של משמר הגבול, שיורים רימוני גז מדמיע, סוגרים את המחסום ולא מאפשרים לנו לעבור ולהגיע אל הבתים שלנו עד שהעימותים מסתיימים. עימותים כאלה עשויים להימשך שעות. אני סובלת במיוחד משאיפת הגז המדמיע שמעמידה את העובר שלי בסכנה. לפעמים אני מתקשרת לבעלי לואיי, שידבר עם אנשי משמר הגבול על מנת שיאפשרו לי לעבור ולהגיע אל ביתי.

אתמול בערך בשעה 15:14 הגעתי אל המחסום וגיליתי שהוא סגור. היו שם כמה אזרחים שצעקו על אנשי משמר הגבול שיפתחו את המחסום. ירד גשם חזק וכולנו נרטבנו, אבל אנשי משמר הגבול התעלמו מהצעקות והשיבו לנו בלעג. אני למשל צעקתי על שוטר משמר הגבול ואמרתי לו: "איך אני יכולה להגיע הביתה אם אתה סוגר את המחסום?", והוא ענה לי: "את יכולה לעוף ולהגיע לבית שלך". נשארתי וחיכיתי ליד המחסום בגשם ביחד עם בתי בערך שעתיים, בלי שידענו מה הסיבה לסגירת המחסום. בסופו של דבר, בעלי הגיע והתקשר לגורמים האחראים, כמו הקישור הפלסטיני והצלב האדום, עד שבסוף הם פתחו לנו את הדלת ועברנו.

היום בערך בשעה 14:00 הגעתי אל מחסום בית המרקחת והוא היה סגור. היו שם כמה שוטרי משמר הגבול שעמדו ליד קוביות בטון במרחק של 20 מטר מהמחסום, והם אמרו לי לחזור אחורה. הייתי ביחד עם עוד כמה נשים תושבות האזור. ניסיתי לשכנע אותם שאני גרה ליד אל-חרם אל-איבראהימי ואני רוצה להגיע הביתה אבל הקצין צעק עלינו ואמר לנו לעזוב. התקשרתי לבעלי לוי והוא הגיע אל המקום תוך דקות ספורות. הוא היה עצבני מאוד ומנאל אל-גיעברי (תחקירנית השטח של בצלם) הייתה אתו. היא ניסתה לצלם את המתרחש אבל אנשי משמר הגבול מנעו ממנה לצלם והרחיקו אותה מן המחסום. עם זאת, נראה שאנשי משמר הגבול חשו אי נוחות בגלל הצילום ופתחו את המחסום, כך שאני ובעלי הצלחנו לחזור הביתה.

בחגים היהודיים ישנן התקהלויות של מתנחלים ואז מונעים מאתנו לצאת מבתינו. כך הבתים הופכים למעשה לבתי כלא שנעולים על יושביהם. על זה נוספת המוזיקה החזקה שמשמיעים בשל חגיגות המתנחלים, שנמשכת עד הבוקר ולא מאפשרת לנו לישון. כמו כן, הילדים מפחדים ודואגים מאוד בגלל שקבוצות של מתנחלים תוקפים את הבתים הפלסטיניים ואת התושבים הפלסטיניים ברחובות.

### **עדותה של חנאן שוויכי, בת 50, נשואה ואם לשישה, תושבת תל רומיידה: <sup>83</sup>**

אני גרה עם בעלי ווליד, עם בניי עלי וחמזה וכן עם בני ווליד, אשתו רזאן ובנם ווליד בן החודשיים. אנחנו גרים כבר 33 שנים בחלק העליון של תל רומיידה, באמצע הרחוב שמוביל לבית כנסת יהודי שנמצא בראש הגבעה ומשקיף על בית הקברות היהודי.

החיים כאן נעשים קשים ואיומים יותר מיום ליום. אנחנו מרגישים שאנחנו חיים בכלא ענק. בעלי ובני עובדים כזגגים. יש לנו חנויות בשטח של 180 מ"ר מתחת לבניין, אבל אנחנו לא יכולים לנצל את מלוא השטח כבית עסק בגלל שהאזור חסום וקשה מאוד להכניס לתוכו את חומרי הגלם. אין גם אישור להכניס מכוניות פלסטיניות לאזור.

<sup>83</sup> עדותה נגבתה על ידי תחקירנית השטח של בצלם מנאל אל-גיעברי ב-23.1.19.

אנחנו סובלים מדי יום מהליכי הביטחון המחמירים במחסומים שמקיפים את האזור. בשנת 2018 הוסיפו שני מחסומים חדשים, אחד סמוך לבניין קפישה והשני ליד מסגד אל-ארבעין. כעת האזור חסום לחלוטין מכל הכיוונים ואנחנו נאלצים לעבור תמיד דרך מחסום שכולל חדר עם מכשור אלקטרוני, ולהציג בכל פעם תעודות זהות. תמיד עורכים חיפוש בדברים שאנחנו לוקחים אתנו ולפעמים המחסום סגור ואז אנחנו נאלצים לעמוד ולחכות בחוץ יותר מחצי שעה, גם כשקר וגשום.

אחד הדברים הקשים ביותר שעברו עלינו קרה לפני שלושה חודשים. אשתו של בני, רזאן, הייתה אז בחודש השמיני להריונה והתחילה לדמם דימום חזק כל כך שחששנו לחייה. התקשרנו לאמבולנס פלסטיני אבל הוא לא הגיע. רזאן כבר הייתה מוצפת בדם, אז אני ובני נאלצנו לסחוב אותה למרחק של 400 מטרים בערך עד שהגענו למחסום החדש, ליד בניין קפישה. משם אחי לקח אותה במכוניתו לבית החולים הממשלתי עאליא. תודה לאל, הם הפסיקו את הדימום והצילו את העובר. היא הייתה מאושפזת שלושה ימים.

אני סובלת מהפגיעה בקשר שלי עם בני משפחתי ועם קרובי. אפילו אמי, שהיא בת 75, לא ביקרה אותי מאז שעברה ניתוח לב פתוח לפני שנה. היא לא מסוגלת ללכת ברגל מהמחסום עד הבית שלי וגם לא לחזור מהבית עד המחסום. הבנים שלי ובעלי סובלים מהתנכלויות ולעתים אפילו מתקיפות כשהם עוברים במחסומים. אני לא נענית להזמנות מצד קרובי משפחה וחברים בגלל שאני סובלת מיתר לחץ דם, מסוכרת ומפריצות דיסק, וקשה לי ללכת בעלייה מהמחסום. מחסום באב א-זאווייה נמצא במרחק של מאות מטרים מהבית שלנו ואני לא מסוגלת להגיע ממנו בהליכה עד הבית.

החיים באזור הזה אילצו אותי להוציא את בנותיי מבתי הספר ולחתן אותן בגיל מוקדם. חששתי שהן תהיינה רווקות כי אף אחד לא רוצה להתחתן עם בנות שמתגוררות בשכונה הזו. הבנות שלי מבקרות אותי רק פעם בחודשיים. כשהן באות, אני נאלצת ללוות אותן למחסומים מכיוון שאני חוששת לשלומן.

הייתי רוצה לחיות באזור שיש בו יותר ביטחון, בלי מחסומים ושערים אלקטרוניים. הייתי רוצה לחיות חיים רגילים, ליהנות מביקורים של בני משפחה וקרובים, של הבנות שלי ולא לדאוג לבנים שלי בכל פעם שהם יוצאים מהבית. למרות זאת, אני אוהבת מאוד את הבית שלנו ולא אעזוב אותו לעולם.

## מסקנות

זה 25 שנים שישראל מיישמת במרכזה של העיר חברון מדיניות הפרדה מוצהרת, שנועדה לאפשר לקומץ תושבי העיר היהודים לחיות כאילו לא התנחלו במרכזה של עיר פלסטינית צפופה, בלב השטח הכבוש. מדיניות זו מתעלמת לחלוטין מצורכיהם של מאות אלפי התושבים הפלסטינים וגוזרת עליהם חיים בלתי נסבלים, בתקווה שיעזבו את בתיהם, לכאורה מרצונם.

כך, עשרות מחסומים המאוישים והחסימות הפיזיות שהוצבו ברחבי העיר מקשים על תושביה הפלסטינים לבצע את הפעולות הפשוטות ביותר: כל יציאה מהבית – לעבודה או לקניות, לשם הליכה לבית הספר, ביקור בני משפחה או בדיקה רפואית – כרוכה בטרחה, בהמתנה במחסומים ובחיכוך מאיים עם כוחות הביטחון ועם המתנחלים. בחגים יהודיים ובזמן אירועים ציבוריים בתייהם הופכים לכלא וחייהם – לסיוט מתמשך. כל זאת מלווה בשגרת אלימות, הן מצד כוחות הביטחון, העלולים לפרוץ בכל רגע נתון לבתיהם, לעצור את ילדיהם ולערך חיפוש בחפציהם, והן מצד המתנחלים, המתנכלים להם תוך גיבוי מלא, ולפעמים גם בשיתוף פעולה, של הצבא.

מציאות זו הביאה לתוצאות שישראל קיוותה להן: אלפי פלסטינים עזבו את מרכז העיר, שהפך לעיר רפאים, וכיום גרים בו בעיקר פלסטינים שחיים שם בלידת ברירה. כך ננטשו והתנוונו חלקים שלמים ממרכז העיר ההיסטורי, שהיה בעבר המרכז המסחרי השוקק של כל דרום הגדה. העברתם בכפייה באופן זה של אלפי תושבים פלסטינים וסגירתם של מאות בתי עסק היא הפרה של האיסור על העברה בכפייה, המהווה פשע מלחמה.

ביסוסה ושגשוגה של ההתנחלות בחברון לא היו מתאפשרים ללא תמיכה גורפת מכל הגורמים הרשמיים ומכלל מקבלי החלטות בישראל, מאז 1968 ועד היום. כולם – פוליטיקאים המזוהים עם הימין ועם השמאל, שופטי בית המשפט העליון, קצינים בכירים בצבא ובמערכת הביטחון, אנשי הפרקליטות הצבאית והאזרחית – קיבלו בפועל את קיומה של ההתנחלות בלב עיר פלסטינית, הסכימו עם עוצמתם ועם תכיפותם של האירועים האלימים שהיא מייצרת והצדיקו את הדיכוי המתמשך של תושבי העיר הפלסטינים ואת נישולם מבתיהם, מרכושם וממקומות עבודתם. התמיכה הגורפת נמשכה – ועדיין נמשכת – גם לאחר שתוצאותיה הנפשעות של המדיניות הישראלית בעיר כבר היו גלויות וידועות.

ההתנחלות בחברון חריגה בכך שהיא ממוקמת בלב עיר פלסטינית גדולה. ואולם גם אם המדיניות שישראל מיישמת בחברון קיצונית, הרי שהיא זהה ביסודה לזו שמקיימת המדינה בשאר שטחי הגדה. זו מדיניות הרואה בגדה המערבית שטח שנועד בעיקרו לשרת את צרכיה של ישראל, ושב, באופן קבוע, האינטרסים של הפלסטינים אינם נלקחים בחשבון בעוד אלה של המתנחלים זוכים להעדפה. כל זאת בכסות של חוקיות, המבוססת על צווים צבאיים, חוות דעת משפטיות ופסקי דין של בג"ץ – שכולם מכשירים ומצדיקים את המשך הכיבוש והנישול.

מדיניות זו באה לידי ביטוי באופן בוטה במיוחד בקהילות פלסטיניות קטנות בשטח C שבגדה המערבית – שחלקן מוחלשות אף יותר מזו שנותרה באזור H2 של חברון – והמדינה שואפת להשיג בהן מטרה דומה: התרוקנות האזור מתושביו הפלסטינים, בשל תנאי החיים הבלתי נסבלים שיצרה עבורם ישראל, וביסוס השליטה הישראלית באמצעות הרחבת ההתנחלויות והשתלטות על שטחים חקלאיים.

מטרותיה ארוכות הטווח של המדיניות שמיישמת ישראל ברחבי הגדה כבר ברורות מזמן: מיליוני פלסטינים, משוללי זכויות פוליטיות, מוגבלים לחיים במובלעות שהמדינה הואילה להקצות עבורם, בעוד שהיא גוזלת קרקעות, מנצלת את משאבי הטבע לצרכיה ומקימה יישובים עבור אזרחיה שלה בלבד, הנהנים ממערכת תכנון נפרדת – נדיבה ומודרנית – וכפופים למערכת חוק שונה. משטר ישראלי זה מזכיר את ההיבטים המערכתיים של משטר האפרטהייד שהיה נהוג בדרום אפריקה (grand apartheid), שהגביל גישה לאדמות, הטיל הגבלות על תנועה ושלא זכויות פוליטיות.

אך בחברון, לצד האופן בו משטר זה מתבטא בה, משטר ההפרדה מיושם בצורה כה בוטה ומובהקת כך שהוא בא לידי ביטוי גם במרחב הציבורי, בדמות היבטים של petty apartheid: הפרדה ממושטרת, רשמית, פומבית, בין בני אדם על בסיס אתני – בין יהודים לבין פלסטינים – בדמות רחובות נפרדים, מחסומים וחסימות.

ההתנחלות בחברון – שהוקמה באופן בלתי חוקי ושקיומה גורר שורה ארוכה של הפרות זכויות אדם – אינה גזירת גורל. ישראל היא שבחרה – ועודנה בוחרת – להקים ולתחזק התנחלות בלב עיר פלסטינית, לנהל את העיר כאילו היא שייכת למתנחלים בלבד ולהתעלם ככל האפשר מהצרכים ומהאינטרסים של התושבים הפלסטינים שחברון היא ביתם. את המציאות הזו ניתן – וחובה – לשנות.